Gundulić, Ivan
25—
191

1. ОДАБРАНА БИБЛИОТЕКА ЗА ШКОЛУ 1.

ДУБРАВКА

ПРИКАЗАЊЕ
СПЈЕВАНО ПО ГОСПОДИНУ
ЂИВУ ФРАНА ГУНДУЛИЋА
ПРИКАЗАНО У ДУБРОВНИКУ
ГОДИШТА ГОСПОДИНОВА
MDCXXVIII

ЗА ШТАМПУ ПРИРЕДИО
Д-р МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЋ

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ., 1
1923

PG
1418
.G97
D82
1923

Штампарија „ЈАДРАН“ Милорада Дим. Тасића — Београд, Симина ..

130127-172

Дубравка Ивана Гундулића

I

У доба најлепшег процвата дубровачке књижевности, њен највећи песник, Иван Гундулић, после свог великог дела, историског спева „Османа“, написао је и једну живахну алегориску пасторалу, дајући у њој шира схватања и важније мотиве него што је то било у овој књижевној врсти пре њега. Настављајући традицију неговања пасторала из XVI века, Гундулић показује велики напредак према Наљешковићу, Држићу, Сасину и Франу Лукаревићу, који нису могли достићи Тасову пасторалу „Аминту“ (у преводу Златарићевом „Љубмир“). Он се ослобађа конвенционалности тема и једноликости мотива, због којих је овај књижевни род био без полета, као и трубадурска поезија XV и делом XVI века. Уместо некадањих једноликих, често отужних љубавних мотива из живота пастира и вила, неоригинално обрађиваних, Гундулић узима нову и ширу концепцију патриотизма за своју Дубравку; ту је величање свога родног града и прослављање дубровачке слободе проткано кроз једну живахну, идиличну љубавну тему, и зачињено занимљивим споредним сценама. Мада симболички, Дубравка претставља синтезу дубровачког живота: политичких и друштвених прилика, домаћег живота, навика. Ту је доста психологије дубровачке средине, са истицањем врлина и жигосањем мана.

IV

Дан посвећен Слободи, заштитници Дубраве, прослављa се свечано сваке године, и на тај дан, симболички, најлепши пастир има да се ожени најлепшом вилом. Основно схватање песникове замисли је и поетско и јасно. Дубрава је сам град Дубровник, најлепша вила претставља достојанство републике, а најлепши момак — ње најдостојнији, онај који је најзаслужнији да буде учињен кнезом републике.* „Не може бити никакве сумње да је Гундулић у овој драми песнички обрадио реалне црте из светковине св. Влаха и других празника; дарови на олтару слободе јасно опомињу на дарове који су тада давани кнезу републике".

Најлепша вила је Дубравка; најлепши момак је Миљенко. Дубравка је још од детињства намењена Миљенку, и сви је већ сматрају његовом вереницом. Али, да би било драме, да би било интриге, да би се из тога врлина истакла над пороком, јавља се богати иако ружни Грдан, пастир који поткупи судије да њему досуде Дубравку. Међутим, виша сила, божанство које је заштитник Дубраве, неће допустити ту неправду. За време свадбеног приношења жртве у храму, божанство одаје знаке незадовољства, и земља се потреса. А кад у том тренутку уђе у храм Миљенко, кип Леров разведри се, зрак сунчани озари лице Миљенково, те сви увиде вољу заштитника града, и Миљенко буде венчан са Дубравком.

II

Дубравка је приказивана први пут 1628 године, на тргу у Дубровнику, на дан заштитника града Св. Влаха, и у Дубровнику је за њу било великог интересовања не само због локалног обележја, већ и због истицања значаја породице и опште човечанских идеала слободе, јер Дубровник је имао и смисла и љубави за хуманизам. Али Дубравци, као и свима пасторалама дубровачким, недо-

* V. Vodnik, Povjest Hrvatske Književnosti, I. 1913., c. 229.

стаје драмске радње. Она је схваћена као низ сцена, повезаних заиста једном интригом у једну целину, и са циљем да се поетизује велики идеал дубровачког локалног живота. — Слобода, и да се прослави најважнији мотив дубровачке књижевности — Љубав. Па ипак, две најважније сцене (стварање интриге потплаћивањем судија и сцена у храму) нису развијене пред гледаоцима, и ми о њима дознајемо тек посредно.

Према самој теми, и без обзира на драмску радњу, три чина ове пасторале претстављају тежњу за логичким развијањем.

У првом чину, после једног лепог пасуса посвећеног осећању природе, долазе мотиви патриотски, величање слободе и само излагање теме и значаја светковине, из чега се има развити интрига. Даље развијање теме назире се из монолога Љубдраговог (девета сцена):

Ах, сад познам да не вара
у суду се тко говори:
да колико свијет се стара,
толико је хуђи и гори.

У моје вриеме нарав ина
и наука бјеше од људи:
ере је другога сад начина,
друго доба, друге ћуди.

Али из овог истог монолога назире се и расплет, јер Љубдраг завршава надом на помоћ божанску:

Али у овему свему мени
помоћ је уфат згар с висине
на дан ови посвећени
нашој слободи од старине.

У другом чину два су основна мотива. У своме дијалогу, у првој сцени овога чина, Брштанко и Траторко истичу сву оправданост обичаја по коме:

Најљепша од вила дружи се и вјера
за драга и мила врху свиех пастира, —

али у исто време истичу како су штетне „женидбе несличне", критикују жене које се улепшавају, које су језичне, а тако исто мане људи. Ту су, затим Загорко, који напушта своје стадо да би јурио за вилама; Вук сатир, тип отимача; Дивјак, преобучен у вилу. Супротно овим рђавим типовима који оличавају опадање морала, истиче се велика жудња Миљенка за Дубравком, и Дубравке за Миљенком, а тиме се појачава негативни ефект поткупљивости судија.

Трећи чин претставља расплет, али у ствари он је сачињен од три засебна одељка. Пре свега, Љубдраг, као незаинтересовани посматрач, стари пастир који зна само за добре обичаје своје Дубраве, и Миљенко, као једно од главних лица драме, препричају да је Дубравка досуђена Грдану због поткупљивости судија. Одмах затим долази Гласник да исприча ток расплета у коме се показала заштитничка милост божанства. Најзад, пасторала се завршава са неколико сцена које су права апотеоза Слободи.

III

Кроз ову нимало сложену љубавну пастирску игру јасно се пробија основна идеја, прослављање Слободе, и главни мотив, етичке природе, по коме врлина побеђује а заштитник Дубраве не да да се одомаће рђаве навике и пороци. На тај начин, у Дубравци имамо осећања љубави у вези са развијањем етичких погледа Гундулићевог доба, и осећања локалног патриотизма.

Сем овога, у пасторали има места са осећањем природе, и лепих сцена које дају доста локалне боје.

Љубав између Миљенка и Дубравке је проста, јасна, без какве психолошке анализе, као већином у дубровачкој поезији. У монолозима својим они жуде једно за другим, они се воле, и очекују да буду данашњом светковином „сједињени у љубави". Наравно, овим се пооштрава сама интрига драме. Сама љубав Миљенка и Дубравке мирна је, тиха, и идентификује се са тежњом за мирним породичним животом. Тиме она одговара основним етичким погледима изнетим, у позитивном смислу, у стиховима које говоре Љубдраг, оличење старог доброг времена, затим Јељенка, Брштанко и Траторко, — и претстављеним у негативном смислу у личности Загорка, Вука сатира, и т. д.

Осећање локалног патриотизма обрађено је и са много топлине, и са много живости. Дубровник, као знатан трговачки град, развијао се све више од четрнаестог века, и његова сло ода, нарочито у унутрашњем животу, била је велики идеал дубровачког властеоског сталежа. Са економским напредовањем, богатством и благостањем, развијала се књижевност, негована наука, и томе свему висока заштитница била је Слобода дубровачке републике. Отуда, још при почетку првога чина, Радмио говори стихове у похвалу Слободи:

у кôј ниче и узрасти
Дубрава ова племенита.

Али, ради веће објективности, на сцену излази један рибар из далматинског приморја под млетачком влашћу, да прослави дубровачку слободу упоређујући је са стањем у своме крају, „под јармом тешкиме госпоства туђега". На супрот идеалистичком дивљењу слободи код

Радмила, рибареве речи пуне су реалних чињеница. Он јаче осећа вредност слободе, јер је осетио све невоље туђинске владавине. — Овакво величање Дубровника није редак мотив у нашој покрајинској књижевности. Тако Гундулић слави Дубровник у „Осману“ (VIII песма); Никола Наљешковић прославља Дубровник у две песмице, Ветранић у спеву „Пјесанца Слави Царевој“, пошто је опевао Клис и Биоград, пева и о Дубровнику, а тај мотив налази се и у песми „Галиун;“ а Хварски песник Ханибал Луцић, у својој одушевљеној и дугој песми „У похвалу града Дубровника,“ кличе му:

Дубровниче, части нашега језика,[1])
ка цватеш и цвасти вазда ћеш до вика.

Најважнији момент у целој пасторали је већ поменута химна слободи пуна одушевљења и дивљења.

Затим има више сцена којима је главни циљ да унесу веселости, да изазову расположење код гледалаца. Најдужа таква сцена је она између два сатира, Горштака и Дивјака, који се препиру око тога ко је од њих двојице позван на пир за глумца, и ко од њих двојице лепше свира. То препирање проткано је игром речи, доскочицама, каткад народним пословицама. Ту су и сцене са Загорком, и са Дивјаком који се прерушио у вилу, — тај мотив прерушавања, омиљен у комедији око тога времена у европској књижевности (Молијер, Мариво), не изостаје ни овде, али овде долази као споредан елемент ради уношења смешне ситуације за једног сатира. Све ово даје Дубравци локални карактер, а томе одговарају појаве љупких пастирића који су травестирани мали Амори, и редовника, који у име народа приноси жртве Слободи. Локална је особина и приношење жртава, као што се могло видети из наведенога цитата.

Најзад, у овој лирској драми нашло је места и

*) народа.

искрено и лепо казано осећање природе, нарочито у првим стиховима, у апострофи звезди Даници:

Објави, Данице, јасни зрак објави,
чуј тих вјетрице у овој дубрави, и т. д.,

где има елемената добро нађених, везаних и за сензације вида и за сензације слуха. Тако исто има лепог осећања природе и у стиховима које говори Дубравка у петој сцени првог чина, — елементи: исток, цвеће, звезде, боје, гора, поље, ливада.

Иначе, личности су идеалисане, са простом психологијом, идеално добре или идеално рђаве, увек оличење извесних особина, и увек одајући своје особине у својим символичким именима.

IV.

Књижевни језик у Дубровнику био је углавном формиран до времена Гундулићева. Али, иако се развијао у духу штокавског јекавског наречја, у њему је остало традиције из ранијих епоха, и у томе су најинтерегантнији икавизми. Гундулић је јако развио дубровачки књижевни језик, нарочито у стилу, у анализи мисли, али је врло много служио дублетима које му је пружала традиција дубровачке књижевности.

У гласовима види се доста колебања. Међу остатцима архаизама треба истаћи *вазе* м. *узе*. Ту има облика без извршене метатезе *вас*, *васколик*. — Старо јат налази се и као *ије* — *је* и као *и*: *свиех*, *одиели*, *прие*, *пастиер*, *вјетрице*, *пјеват*, и т. д., али — *прихуде*, *прислатке*, *пригризе*, *прибјен*, *липос*, *крипосан*, *слидити*, *расципи*, *риж*; најчешће једна иста реч може имати замену и јекавску и икавску, а то зависи од метрике или потребе слика: *стриља* — *стриел*, *липота* — *лиеп*, *цвит* — *цвиетје*, *цић* — *цића* — *цјећа* — *циећ*. — *А* на крају слога свуда је *л* прешло у *о*: *под свироку*, *раздиона*, *печ(а)оне*, *затиоку*, *биоцим*, али, нарочито због слика, има облика

и са *л*: *одлучил*, *бил* (слик: *вил*). — Сугласници *тј* између којих је ишчезао из говора полугласник, још не дају *ћ*: *битје*, *питје*, *листје*, *цветје*, а то важи и за све сродне групе, и за *бј* — *вј*, у којој се не јавља епентетско *л*: *дубје*, *дивји*, *дивјати*. — Према заменичкој промени, и код придева имамо прелаз задњенепчаника *к—г—х* у *ц—з—с*: *јаци*, *прициех*, *друзиех*, *убозиех*, *блазим*. — Код прилога и заменичних облика најчешће развија се *ј* иза вокала: *туј*, *тај пјесан*, *сегај дана*. — Сугласничке групе се упрошћавају: *госпоства*, *без озира*, *обранити* (од-бранити) нарочито на крају речи: *старос*, *липос*, *лиепос*, *лудос*, *несвиес*, *час*, *кос* (кост), *лис* (лист), *влас* (власт), *корис*, *крипос*, *трс*; тако имамо *мртачки*, и са вокалском редукцијом *четр*. — Измене сугласника имамо у *бремена*, *бриеме* (време), и дисимилацију: *зламење*. — Најзад, као уопште у дубровачкој књижевности, тако и код Гундулића имамо краће, контраховане, заменичке облике: *ма*, *ме*, *мом*, *ти* (тај), *тва*, *тве*, *сва*, *ки*, *ку*, dat. *кој*, *у кој*, *киех*, — Покретно *е* је врло често — *огњениеме* и т. д.

У облицима Гундулићев језик показује слично шаренило. Има старих облика који су се изгубили у нашем данашњем језику: *дни*, *ками*, или се губе: *рози* м. рогови. У једнини чешће је локатив стари на јат = *и*, *на свити*, *у мјести*. Акузатив мн. *власе*, образован је према живљој категорији наставком *е*. — Борба старих и нових наставака најинтересантнија је у множини. Иако је у генитиву уопштен наставак *а*: *женскиех језика*, *на збору прадједа*, *сред ливада*, ипак налазимо и наставак *и*: *из њедри*, *од коси*, *сврх очи* а и облике без наставка: *сред дубрав*, *с мјешниц*, *од кладенац*. У дативу мн. поред *к срцима и вилами*, *ногами*, имамо и *вилам*, *људем*, *псим*, *вуковом*, *пастиером*. У инструменталу мн. имамо веће мешање у наставцима: *сузами*, *криешам рукам*, *с да ровим*, *вјереницим*, *костим*, *над законим*, поред: *за волови*,

међу закони, дјели. Најзад, у локативу мн. стари наставци се најбоље држе: *у ноктих, у горах, по водах и горах, у унуциех.* — Код заменица треба истаћи облике *сај, на сем* (овом), поред *овега, тега, с тега, овему, к тему.* — Код глагола има архаизама, а и локалних особина. Од старих облика презенса на *у* имамо *да буду, мољу, стоју, кажу, вељу,* као данас у Црногорским говорима „виђу", „вељу"; остатци старог императива 3 л. једн. чешћи су: *а бог те уклони, свак се кажи добре воље, свак прикажи,* и т. д. Ту имамо облик *хоћ* (хоћеш), *куд ти хоћ, ки се хоћ, хоћ бубањ ударат.*

С обзиром на образовање речи треба истаћи: *коликрат, ваздакрат, мнократ, честократ,* облике *виеку вјечни, у вике,* код којих се елементи осећају још као самостални; најзад деминутиве: *рошчик, славиц, вјетриц.*

У синтакси има, као и у стилу, највише одступања од народног говора, и највише личног елемента. Ту треба истаћи: *нека чут је* (нека се чује), *куповат триеби је* (треба), *није* (нема) *пута, глумац* (као глумац) *сам на пир зван. Будем* са инф. има значење зависног презенса или погодбеног начина: *при нег на ино ја будем с тобом доћ, еда и ја у мом труду драг покој у вашој слободи ноћ буду. Рвати* употребљено је као прелазни глагол: *рвем лаве.* Адверб *вик* у негативној реченици има значење „никад". Узрок се казује или генитивом уз предлог *с,* или инструменталом: *с тамна мита, тием тешко нам свиме.* Поред облика *узмнажа, смамља,* и нар. *пуштава,* и тренутни глаголи са предметком могу имати трајност радње: *побјегућ из дома, разложећи* (разлажући), *стјечућ* (стичући). Најважнији су извесни традиционални талијанизми: *која ти чини твар, чути чини; за схранит старос му, за украсти моћи; наука... од људи, прам од коси, на збору прадједа од ове дубраве, најљепши од мјеста, спомене од пира.* Због метрике, а каткад и из манира,

ред речи у највише случајева није нормалан, н. п
достојно се чим славити данашња ће свешковина. Избо
речи, а нарочито значења речи показују такође врл
много индивидуалности.

V.

Дубравка је издавана више пута: у Дубровнику 183
у Загребу 1847; као прво издање Југословенске Академи
Знаности и Уметности 1877 (Stari Pisci IX, и друго и
дање 1919); затим, 1888 године, у издању Матице Хрватс
штампана је Дубравка с предговором Ф. Марковића; на
зад, Дубравка је издавана и доцније у Дубровнику, и За
гребу, а у Новом Саду два пута ћирилицом. Због дост
потпуног коментара треба поменути и издање др. Давид
Богдановића (Uzorna djela iz hrvatske i svjetske književ
nosti, knjiga 9).

Дефинитивни текст Дубравке дао је г. D-r Körble
у другом издању дела Гундулићевих (Djela Gjiva Fran
Gundulića, Stari Pised, IX², u Zagrebu, 1919). Тај текс
утврђен је према неколико рукописа и одломака. Прв
најважнији рукопис је препис Рајчевића, а други ј
браће Матичевића. Наслов првог рукописа је: Du
bravka. Prikasagne Spjevano po Gospodinu Givu Fran
Gundulichja Prikasano u Dubrovniku Godiscta Gosp-v
MDCXXVIII. Ex libris Fratris Clementis Raicevich. Orc
Minor. S. Erancisci de observantia. Стога што је ова
рукопис служио као основа за прво издање Дубравке
колекцији „Stari Pisci", и што је старији, његов насло
узет је и за ово издање. Други рукопис има овај насловн
лист: Dubravka. Spjevagne Gospodina Giva Frana Gundu
lichja Prikasano u Dubrovniku godiscta MDCXXVIII. Col
legij Ragusini Soc. J. ex dono Canonici Georgij et Bla
sij Fratrum Matthaeorum (39 листова). Овај други руко
пис поклонили су дубровачкој исусовачкој колегији браћ
Георгус — Ђуро и Блазица — Влахо Матичевићи, п

оме, како каже у свом предговору г. Körbler, „разби-рамо, да је рукопис написан негдје поткрај 17. или бар почетку 18. столећа". Овај рукопис „нема неких, очито исарских погрјешака Рајчевићева пријеписа".

За упознавање Дубровника треба прочитати књигу -р Луја Кн. Војиновића — Vođ kroz Dubrovnik — Du-rovnik 1891; а као лектиру: *Преглед српске књижевно-сти* од проф. универзитета П. Поповића; Povjest hrvat-ke književnosti, од Б. Водника; Die Metrik Gundulić's Arch. f. sl. Philologie XXV, 250—289) од д р М. Решетара; „Dubravci", drami Ivana Gundulića (Rad 89)од д р Фрање Марковића; Imena pastira u Dubrovačkoj pastorali (При-лози II 130—144), од д р Петра Скока.

Ово издање Дубравке рађено је углавном за школску отребу, и с обзиром на ученике VI раз. гимназије, који е, по програму, имају упознати са дубровачком књижев-ошћу. Отуда је коментар нешто већи, и отуда у њему аткад понављања примедаба о облицима врло ретким ли сасвим необичним. Иако је у предговору дата умарна слика Гундулићевог језика, било је потребно у оментару задржати се на облицима као *свиши*, да се не и погрешно разумели, мада је у предговору речено о кавизмима. Наслов је дат према рукопису *а*. Текст је главном према издању Југословенске Академије Наука, ез већих измена, и то нарочито стога да би се могла мати што ближа слика језика Гундулићевог; то наро-ито важи за несливање група сугласник + ј, Миљенко, витје, чињење и т. д. Виньета на насловном листу пред-тавља печат Дубровачке Републике, снимљен према њизи д-р Л. ~~Војиновића~~.

М. Павловић

ДУБРАВКА

ИМЕНА КОЈА УЛАЗЕ У ОВО ПРИКАЗАЊЕ.

Радмио
Скуп[1] пастирâ
Рибар
Миљенко
Љубмир
Дубравка
Скуп вилâ
Дивјак сатир[2]
Горштак сатир
Загорко
Љубдраг
Јељенка сатирица
Брштанко
Траторко
Вук, сатир
Стојна
Пелинка
Пастјерићи мали, у све пет[3]
Гласник
Скуп сатирâ
Редовник.

[1] скуп, збор, хор у драми; хор је врло важан драмски елемент у класичној драми. — [2] сатир, шумско биће, получовек, са козјим ногама и роговима. [3] у све пет, свега пет.

ЧИЊЕЊЕ ПРВО

СКАЗАЊЕ ПРВО

СКУП ПАСТИРА и РАДМИО

РАДМИО:

Објави, Данице, јасни зрак[1] објави,
чуј тихе вјетрице у овој Дубрави:
пршат[2] су почели по листју зелену
зовући дан биели и зору румену.
О звиездо, најдражи од неба уресу[3],
укаж' се, укажи! Раскоше тве гдје су?
Жуђена Данице, објав' се, објави!
И звиери и птице, сваки те глас слави;
све те очи гледају и срца сва хлипе[4],
да нас свиех обсјају свјетлости твê липе,
да нам пр'је сване дан благи, дан свечани,
и жуђен и чекан у овој свој страни.[5]

СКУП:

Објави, Данице, јасни зрак објави,
чуј тихе вјетрице у овој дубрави:
пршат су почели по листју зелену
зовући дан биели и зору румену.

РАДМИО:

Ово дан је, ки доходи

[1] зрак, светлост. — [2] пршат, лепршати. — [3] од неба уресу, небесни украсе, украсе неба; упор. ресити, уресити. — [4] срца сва хлипе, хлипети, хлепети, живо желети, упор. похлепан. — [5] у овој свој страни, у целом овом крају.

једном нами на годиште,
у ки слаткој ми слободи
чинимо овди светилиште[1]:
слаткој слободи, и од части,
и од уреса вјековита[2],
у кôј[3] ниче и узрасти
Дубрава ова племенита.
Састаје се цића тега
скуп од вилâ и пистиерâ,
и за од свиех најљепшега
најљепша се од них вјера.[4]
Вјерају се и једине[5]
два најљепша, ки се желе,
и од пира[6] гозбе чине,
обилне[7] се и веселе.

СКУП:

Објави, Данице, ах веће објави
жућено твê лице у овој Дубрави!
Ливаде су узели одјећу зелену
да обуку дан биели и зору румену.

РАДМИО:

Под свироку[8] овчар млади
данаске се гласи[9] свуда,
ресећ цвиетком на ливади
кротком стаду чела руда.[10]

[1] чинити светилиште, приносити жртву, (упор. Посветилиште Аврамово), светковати. — [2] вјековит, вечит. — [3] у кој, у којој, т. і. у слободи. — [4] вјера, вери, гл. врјерити. — [5] и једине, и сједињују. — [6] пир, гозба, свадба (у дубровачких писаца); од пира гозбе чине — приређују сватовско весеље. — [7] обилне се, густе се, обилато се нахране и напоје. — [8] свирôка, од „свиралка", свирала; под свироку — се гласи, свиралом се јавља. [9] Гласити се, јављати се. — [10] Чела руда, чела обрасла коврчавом вуном; руда s. f., коврчаста вуна, супротно реха (Rj. J·sl. Akad.);

Данас лиепе пастјерице
с виенцем круне[1] златне власе,
по дубравах[2] тер славице[3]
буде у слатке појућ гласе.
С добром коби на дан ови
тежак, за тег[4] да је ухити,
попиевајућ за волови[5]
тешко рало цвиетјем кити.
Данаске се танци стају[6],
данас пою слатке пјесни
и разлике[7] игре играју
у радости и љувезни[8]

СКУП:

Објави, Данице, драг поглед објави!
Ето цти[9] цвјетице по овој Дубрави
и у мирис ки диели на буску[10] зелену,
уздише дан биели и зору румену.

РАДМИО:

Али сунцем из источи[11]
Дубрава ова не сванива,
о Дубравко лиепа, из очи[12]
твојијех нами био дан сива.
Тву љепоту од свиех вишу

[1] крунити, крунисати, упор окрунити. — [2] по дубравах стари локатив мн., по дубравама. — [3] славице ак. мн., слàвић, слàвиц, дим. славујак. — [4] тег: рад, тежање, пољски рад; за тег да је ухити, да их ухвати за срећан рад Têg, m. Ekt. lavoro, opere, fatica, opus, labor. (Stulli); ухитити, ухватити. — [5] instr. pl. — [6] данаске се танци стају, данас се састаје на игру: Stàtise, Stojimse, Stojosamse, unirsi, congiungnersi, jungi, conjungi — stati se na razgovor s'kiem, v. razgovarati se s' kiem (Stulli). — [7] разлик adj. различит. — [8] љувезан sf. љубав. — [9] цти, цвета. — [10] буску, l. buxus, v. bus, жбун; код М. Ветрановића: nit je buksa ni čempresa. — [11] Из источи, од истока. — [12] gen. очију.

сви пастиери да пр'је виде,
жуде и желе и уздишу,
и свуда те слидом слиде
Тим сви данас долетјеће,
гди твâ сјају сунцем лица,
је а кому с благе среће
будеш драга вјереница.
Доћ ће, да горк[1] труд расхлади
кон[2] уреса твога славна,
и Милјенко пастиер млади,
ки те верно служи одавна.
Два мила ова, о љубави,
твâ сједини[3] слатка сила
на дан ови, у ки слави
слобода се наша мила.
Здруж' с Милјенком ти пастиром
лиепу Дубравку и гиздаву,
и обесели срећнием пиром
нас и нашу сву Дубраву!

СКУП:

Објави, Данице, лиеп урес објави,
пробуди славице у овој Дубрави,
у жубер[4] весели по дубју[5] зелену
да поју дан биели и зору румену.

РАДМИО:

Али, дружбо, нека чут је[6]
сад весеље са свиех страна,
пођ'те огласит осванутје[7]
свуд овега блага дана.

[1] горк, горак, грк. — [2] кон уреса, крај уреса; према Рјечнику Југосл. Академије кон је могло бити употребљавано адвербијално, а доцније као предлог, слично речи „крај". — [3] сједини, стари облик оптатива, 3 л. ј. — нека сједини. — [4] жубер, диал. жубор. — [5] по дубју зелену, по зеленој храстовој шуми. — [6] нека чут је, нека се чује, треба чути. [7] осванутје,—свануће.

Свуд се гласи и навиести[1]
да пр'је, него сунце зађе,
свак на овему овди мјести
на опћену се скупу нађе;
а уто ја ћу поћ справити
светилиште и сва ина[2],
достојно се чим славити
данашња ће светковина.

СКАЗАЊЕ ДРУГО

РАДМИО И РИБАР

РИБАР:

Честити пастиру, ти пјеват подрани,
ер водиш[3] у миру покојан[4] твоје дни[5],
уфања[6], јаох, а мâ несрећа не стјече
побјегућ[7] из дома, тукућ[8] се далече.

РАДМИО:

Когод си, не цвиели, ни твојием несрећам
коби[9] дан весели, ки је срећан свима нам;
гиздава[10] слобода врх[11] свега најдража,
коју нам бог пода[12], наш покој узмнажа[13].

[1] свуд се гласи и навиести, — гласи и навиести — стари облици оптатива 3 л. ј. — [2] ини, други, остали. — [3] водиш; проводиш. — [4] покојан, спокојан, миран, са душевним миром, неузнемираван. — [5] дни acc. pl. дане, стари облик. — [6] уфање, нада, надање: уфања, јаох а мâ несрећа е стјече, а моја несрећа, јао, не стече наде; у својој несрећи немам се чему надати. — [7] побјегућ, бежећи, остављајући свој дом (оставивши свој дом), побегавши из дома. — [8] тукућ се, потуцајући се — [9] кобити слутити на нерећу; овде прелазно употребљен. — [10] гиздав, стални епитет а речи „лепота" и „слобода" указује на символично схватање и ерсонификацију Слободе. — [11] врх свега, изнад свега. — [12] пода, аде. — [13] наш покој узмнажа, увећава наше спокојство. —

Ну ако си ти рибар, кô каже[1] вас чин[2] твој,
која ти чини ствар[3] к Дубрави дођ овој?

РИБАР:

За схранит старос[4] му, и одахнут без силе[5]
у гнезду слаткому слободе примиле.
Приморја[6] наша сва у ништа сила зби[7]:
Дубрава сама ова влада се по себи.
По њих свиех[8] срдита звиер[9] трчи и ржи[10],
и граби[11] и хита[12] и у ноктиех све држи.
Овди чут зле звиери ни многа гласа ни[13],
нег што сам жубери[14] тих[15] славиц на грани.
Тврда у нас н'је кућа, да од силе прихуде[16]
блудника горућа оцу кћер забљуде:[17]
овди није сироте ку сила потиште
ни се бо'и срамоте ко ју сам не иште.

[1] кô каже, како, као што говори. - [2] чин, изглед, појава. — [3] који ти чини ствар, талијанизам, због које ствари због чега. — [4] за схранит старос му, да бих сачувао своју старост да бих спасао свој стари живот. — [5] без силе, без насиља, у слободи. — [6] Приморја наша, приморје, приморске земље. — [7] у ништа сила зби, уништи, упропасти. — [8] стари локатив множине. — [9] срдита звиер, љути лав, символ млетачке владе, јер се налази и на млетачком грбу. — [10] ржи, рже. — [11] граби, силом узима, отима. — [12] хитати, насилно хватати, узимати насилно или лукавством. — [13] ни, није, не може се (чути). — [14] журбери, жубори, пева складно и весело. — [15] тих славиц, тих показује ширење значења са објекта (песма) на онога који иева, а тих славујева песма је пријатна и нежна, дакле: пријатни, нежни славуј. — [16] од силе прихуде, од страшног, сувише злог насиља. — [17] Тврда у нас н'је кућа, да од сила прихуде блудника горућа оцу кћер забљуде — У нас није тврда (јака) кућа (фиг.), — да сачува оцу кћер од бесрамног (lat. vilis), бедног (fr. misérable) насиља пакленог грешника, грешника који ће горет у паклу.

Толико 'е владање[1] силно[2] у нас, да се ти
жена, дјеца, иманје не може тво'е риети.[3]
У мјести[4] је овему слободе честит дар;
свак себи и свему свому је господар.
Разлог, правда и мјера свему је злато у нас,
продава на њ вјера, живот се, душа и час[5];
душа и час овуда[6] не иде за платом,[7]
ни мјере у суда[8] притежу[9] под златом.
Ствари у нас тој није, ком вољан мож се чут:
куповат триеби је, ако хоћ одахнут;
врста овди свакоја у часној забави
сред мирна покоја весело борави:
тием[10] тешко нам свиме[11] и леле[12] врх свега
под јармом тешкиме госпоства туђега,
а благо свием вами, ки он час с порода[13]
слободни и сами себи сте господа[14].
Да уздржи вишња влас у битју[15] вас тому,
а тко иште[16] зло на вас, зло нашо на дому!

РАДМИО:

Ти си дођ мудро обро,[17] пр'јатељу, под сјени[18]
од мјеста гди добро гости су примљени,
јер одкад најприје ниче ова Дубрава,
и одкад се обстрије[19] слободнием плотом сва,

[1] владање, владавина. управа. — [2] силно, насилно, с насиљем. — [3] риети, рећи, назвати. — [4] loc. sing. — [5] власт је поткупљива; за злато се све продаје. — [6] овуда, овде. — [7] не иде за платом, не тежи за наградом, за добитком. — [8] мјере у суда, судске теразије. — [9] притежу, претежу. — [10] тием стога, тако. — [11] нам свиме, нама свима. — [12] леле, значење прилога за начин, као што се „тешко" приближава узвику, у ексклamативној реченици. — [13] с порода, по рођењу, рођењем, од рођења; пород, рођење; упор. Ветрановића побожну драму „Од порода Језусова". — [14] господа, господари. — [15] у битју, у стању. — [16] тко иште зло на вас, ко вам жели зла. — [17] обрети, обрем, наћи. — [18] под окриље. — [19] обстрије, обстријети, заградити, оградити, утврдити, lat. obstruo.

вјера у њој крепак стан и нађе и стече,
с ком је свак слободан од силе најпрече[1].
Тим, госте кад срећа доние те пр'јатеља,
у ови дан, највећа кад нам су весеља:
пастиери кад ходе скупу опћену[2]
прислатке слободе славити спомену,
најљепши кад пастир с најљепшом од вила
здружи се, и на пир дружба им гре[3] мила,
танци[4] се хитају[5] и поју туј пјесни,
и игре играју разлике с љувезни.
Тим слид' ме, пр'јатељу, ер бих ја узео
у опћену весељу да си и ти весео.

РИБАР:

Вјеран друг бићу твој, једа и ја мôм труду[6]
драг покој у вашој слободи нађ буду[7].
О Дубраво, славна свима,
у уресу слободному,
лиепа ти си мо'ием очима,
драга ти си срцу мому.
У веселој овој сјени
од честитих твојих грана
провести је мило мени
дио најдражи мојиех дана.
Тим распинам[8] мреже моје,
и у завјет вјешам врше[9]

[1] од силе најпрече, од најтежег насиља; прек, опор, Prik, iki, a, o, Gund. contrario, offensivo, spedito, improviso, contrarius, adversus, noxius, perniciosus, expeditus, celer, improvisus, — Svegj nekrèpka, svegj razlika, tamna tascta, huda i prika (Stulli), пречити се на некога. — [2] опћен општи, заједнички. — [3] гре, иде. — [4] танци, игре. — [5] хитати, хватати. — [6] мом труду, мојој невољи, ономе што ме мучи. — [7] једа... нађ буду, еда бих нашао, да нађем. — [8] распинам, разапињем. — [9] и у завјет вјешам врше, и као свој завет вешам рибарске кошеве — по мотиву да сваки жртвује оно што има (упор. причу о калуђеру који је знао само оченаш).

на зелено дубје твоје,
по ком блази[1] вјетри прше.

СКАЗАЊЕ ТРЕЋЕ

МИЉЕНКО

По листју почели пршат су вјетрици,
по дубју весели жубере славици,
ромоном кладенци зову зрак сунчани,
изходе под виенци[2] сељанке с горани[3].
Пастиери ливадом уз дипли[4] зачињу,
кликују за стадом липоту вилињу.
А лиепе све виле под сјенцом[5] крај воде
под пјесни примиле таначце изводе:
зора је, сванива, али, јаох, с источи
мени дан не сива[6] из дразиех још очи.
Вјетрици уздаси, жубер су тужбе мê,
суза се вир гласи[7] ромоном грозниеме;
плач пјесни, а стада мисли су стрављене,[8]
срдачце ливада, у жељах ке зене;
ну без мê једине свитлости[9] чим стоју[10],
не виду[10] нег тмине и вјечну ноћ моју[11]
О Дубравко сеј[12] Дубраве,
јасна зоро, свиетли уресу,
од лјепоте тве гиздаве
гди су рајски зраци, гдје су?
Дан не свиће мој с Данице,
ни ми Сунце сја с источи:

[1] блази, благи. — [2] стари instr. pl — [3] горанин, човек који живи у гори, планинац; сељак. — [4] дипле, двојнице, свирала са две цеви, грч. διπλοῦς. — [5] под сјенцом, под сенком, дим. — не сива, не сева, не свањује — [7] гласи глаг., оглашава, чује ио... — [8] стрављен, затрављен, зачаран, опчињен. — [9] без мê једине свитлости, без моје драгане. — [10] облици старог 1 л. једн. — [11] фигуративно казивање, с персонификацијом. — [12] сеј, ове.

исток чело, био дан лице,
а мê сунце тве су очи.
Да вас[1] горим, дубје пита[2],
и на дубју сваку грану,
с мога огња вјековита[3]
коликрат[4] им листје плану.
Јак[5] уздржи птицу веска[6],
кôм танахни прут се облиепи,
тако липос тва небеска
мене кроз твој урес лиепи[7].
Ах, у срцу је ли твому
кâ спомена од ме вире,
и да у мјести јес овому
један, за те ки умире?
Али још, јаох, и у сврси[8]
немилосна мом животу
од камена кажеш прси,
кријеш рајску тву липоту[9].

СКАЗАЊЕ ЧЕТВРТО

ЉУБМИР И МИЛЈЕНКО

ЉУБМИР:

Миљенко, куда тој тужећи сам ходиш;
што узрочи[10] непокој[11] у ком се находиш?
Ах, дали жалостан друг мили мој биће,
весео уштo[12] дан свакому освиће.

МИЛЈЕНКО:

Љубмире кому је суђено тужити,

[1] вас, сав, — [2] пита, питај. — [3] с мога огња вјековита, због мога вечитог пламена (љубави). — [4] коликрат, колико пута. — [5] јак, као што. — [6] веска, лепак. — [7] упор. „Осман“, VI, 12[1]-128. — [8] у сврси, изнад свега. — [9] упор. „Осман“ VI, 89-92. — [10] шта проузрокује, шта је узрок. — [11] непокој, немир, неспокојство. — [12] уштo conj., док, док међутим - Uscto, mentre, mentreche, dum, donec, interea dum (Stulli).

не позна ни чује радости на свити[1].
Ја служим госпођу слетјелу[2] из раја,
али она за моју вик[3] службу не хаја[4].
За оном кâ мени прика[5] је савише[6]
живот мој стрављени уздишућ издише[7].

ЉУБМИР:

Миљенко, прости[8] ми, лудос је мриет с тега,
сами смо узрок ми свега зла нашега.
Несвиес[9] је тој врла[10] заређ се у себи,
да 'е жена умрла[11] божица од неби[12].
Пастирица из села нашега овога
тебе је заниела с уреса милога;
пастиери, знаш, да сви и виле гиздаве
на дан се купе ови на миле забаве.
Бићеш ти, биће ту Дубравка гиздава,
кроз рајску липоту која те скончава.[13]
Весео се зато кажи,[14]
знаш обичај[15] ка је мила:
пастиер најљепши и најдражи
да најљепшу стече од вилâ.
Ти си лиеп, лиепа она; драга она, драг си ти,
срца вам раздиона[16] љубав ће здружити.

МИЉЕНКО:

Не сциени[17] да слиепе толи очи имам ја,

[1] на свити, на свету. — [2] слетјелу, која је долетела. — [3] вик, увек, али овде се негативним глаголом — никад: — [4] хајати, марити. — [5] прик, прек, груб. — [6] савише, одвише. — [7] уздишућ издише, игра речи. — [8] прости, опрости. — [9] несвиес, лудост — [10] врли, велики. — [11] жена умрла, смртна жена. — [12] од неба, небесна — [13] кроз рајску липоту која те скончава, која ти скраћује дане својом рајском л потом. — [14] весео се.. кажи, покажи се весео. — [15] обичај, овде fem. — [16] раздиона, раздељена. — [17] не сциени, не мисли, не сматрај.

да урес ме лиепе не познам од раја[1]:
сунце из ње[2] сја очи, а зора из чела,
биели дан с источи погледа весела.
Тием[3] свуд ноћ мркла је, гди свиетли зрак гледам
н'је мê вил, која је сунце, зора, и мој дан.
Љубмире, куд ти хоћ[4] води ме: с тобом грем,
му лиепу да ми 'е моћ пр'је видит' нег умрем.

ЉУБМИР:

Да, са мном ход' сада, и веће справља' пир
од нашиех ливада најљепши кô пастир,
и ако страх досле има[5] твâ младос, остави
кошутам[6] пласима[7] у овој Дубрави.
Али смиех и већа уфања прилага[8]'
ер љубав и срећа смионе[9] помага.

МИЛЈЕНКО:

Тамни страх, јаох, мене млађахна не тири[10],
слободан у стиене прошô бих сред звири.

ЉУБМИР:

Не веће наприеда, Миљенко, ну пази,
с драгога погледа гди ти дан излази.

[1] од раја, рајски — [2] ње, gen. poss. — [3] в. нап. 10, на стр. 7. [4] куд ти хоћ, куда хоћеш, куда ти је воља; хо̏ћа, хотење, воља архаични провинцијализам употребљаван код Б. Кашића, Ц. Палмотића, Ј. Кавањана; овде облик зависи од метрике и слика на цезури. — [5] Imperat. 2 л. ј. — [6] aor. — [7] стари dat. pl. пласима, плахима; плах, плаховит, овде значи плашљив и брз: Plàh, àhi a, o, Palm, frettuloso, fiero, indomito, aspro, acerbo, furioso impetuoso, pauroso, velox,celer, properus, ferus, ferox, indomitus, acerbus, furiosus, meticulosus -- tàd nenadnom trescnjom plàhom ustresese gròb studeni (Stuli); Plah, ha, ho -- timido, pauroso, furchtsam (Voltiggi). — [8] смион, смео — [9] не тири, tirati, am, osam, v. târti, трти, тирити, терати: tirriti, im, iosam S. Minc. 1. cacciar via, perseguitare, expellere, insequi, insectari, 2. odiare, odio habere (Stulli).

МИЉЕНКО:

Све видим, ах, сад мој уздаше огњени,
к мôј жељи прилиепој ти водац[1] буд' мени,
паче се потежи летећи наприеда,
тер и ње[2] ужежи срдачце од леда[3],
нека ми вјерује, да у огњу горим вас,
у себи кад чује истога огња влас[4].
Ах, живот ки 'е дражи кад би огањ могућ бил[5],
ки душу му спражи[6], ужећи и му вил.

СКАЗАЊЕ ПЕТО

ДУВРАВКА И СКУП ВИЛА

ДУБРАВКА:

Лиепе виле, друге моје,
ето изтјече зора биела,
дан честити свануо је:
наресимо виенцим[7] чела,
накитимо цвиетком власе[8]
складно у слатке појућ гласе!

СКУП:

Нека лиепос[9] нами узмнажа[10]
од направе помња мила,[11]
ти најљепша, ти најдража
без цвиета си цвиет од вилâ:
зене тратор[12] и ружица
сред рајскога твога лица.

[1] в о д а ц, в о ђ а — [2] gen. poss. — [3] о д л е д а, ледено. — [4] в л а с т. — [5] б и л, облик са чувањем *л* на крају слога: „био". [6] с п р ж и. — [7] стари instr. pl. — [8] в л а с е acc. pl. власи, косу. [9] л и е п о с, лепота. — [10] у з м н а ж а повећава. — [11] о д н а п р а в е п о м њ а м и л а, пријатна пажња коју обраћамо удешавању; н а п р а в а, средство за улепшавање; накит.— [12] т р а т о р цвеће, перјаник, лисичји реп, amarantus (paniculatus) Linn., Tausendschönchen. Fuchsschvanz, Amarant, Sammetblume; Другу киту т р а т о р а цвијећа (Рјечник).

Славицу у гори,
и ти отвори
жубер медени[1]
лиепе зелени;
у глас највиши
с нами биглиши[2]
хвалећи славе
зоре гиздаве.

ДУБРАВКА:

Цвјета цвиетје по све краје,
јасни се исток цвиетјем реси[3],
звјездам цвиетје свуд настаје,
зора у цвиетју згар[4] с небеси
од цвиетја нам даж[5] просипа:
купимо га, дружбо липа!
Све румени, све се биели
у разликом[6] цвиетју сада,
у цвиетју се све весели:
гора, поље и ливада;
све је цвиетјем процавтило[7],
од цвиетја[8] је доба мило.

СКУП:

Славицу у гори,
и ти отвори
жубер медени
лиепе зелени;
у глас највиши
с нами биглиши
хвалећи славе
зоре гиздаве.

[1] voc. s. masc. — [2] б и г л и с а т и, биг л и ш е м, певати, извијати. — [3] р е с и т и, украшавати, красити. — [4] з г а р, одозго, одозгор(е). — [5] д а ж, дажд, киша. — [6] разнолик. — [7] п р о ц а в т и л о, процветало, v. диал. цавтети. — [8] о д ц в и е т ј а д о б а, цветно доба.

ДУБРАВКА:

Свиетла и драга сред источи
зрак у цвиетју зора каже[1];
ну 'е зрак љепши нашиех очи,
на лицу у нас цвиетје драже;
добива урес наш весели
прималитје[2] и дан биели.
Ето иза зоре биеле
сунце свиетли зрак помиља[3];
али 'е поглед свјетљи[4] веле[5],
ки мо свиетло сунце стриља
из истока од липоте,
с очи, киех зрак душу ми оте.
Ход'мо[6] веће, друге миле,
чим на истоку сунце свити[7],
лир сњежани пути биле[8]
у језеру бистру умити,
да од лиепости зрак једине
данаска[9] нам већма сине

СКАЗАЊЕ ШЕСТО

САТИР ДИВЈАК:

Не чудим се ја, Љубави,
да н'је мала ни велика,
кога у овој ти Дубрави
не учини љубовника.
Љубовник се свак сповиеда,[10]
љубовник се свак говори.

[1] к а ж е, предсказује. — [2] п р и м а л и т ј е, премалеће, прође. — [3] п о м и љ а, помаља — [4] comparat. — [5] в е л е, врло, ома. — [6] х о д м о — диал. хомо, хајдемо. — [7] с в и т и, свита, иће, — [8] л и р с њ е ж а н и п у т и б и л е, белина тела као ежни крин; л и р, л и е р, крин, љиљан. — [9] д а н а с к а, даске, данас. — [10] с п о в и е д а, исказује.

и н'је тега тко с погледа
драга у огњу твом не гори;
јер ти властим[1] твом ганути[2]
могућа си свач'је ћуди[3],
и тко млад те не ощути[4],
триеби[5] 'е да стар пак залуди.
Тим ја велик дар сам стекô,
што ме млада плам твој згрија;
ер[6] под старос кукуриекô
љубавна бих луђорија[7].
Паче држим млад слидити,
о љубави, твê забаве,
да не може бит на свити[8]
дјело од веће дике и славе;
а памети здраве није
тко од твê власти[9] суди инако[10];
ер да тебе с људим није,
вас би траг се људцки смакô.
Али мâ свиес чему удуго
разложећи[11] риечи губи?
Њетко једно, њетко друго,
свак на овему свиету љуби.
Ну кô[12] у себи људцке ћуди
и мисли су све разлике,
разлике[13] су тако у људи
и љубави свеколике.
Тко[14] високо хлепи знање,

[1] властим, властитим. — [2] ганућe — старији облик ганутје, дело којим ко гане, душевни покрет, страст (по Дел — Белину речнику). — [3] могућа си свач'је ћуди, имаш моћи над свачијом ћуди. — [4] ощутјети, осетити. — [5] триеби је, потребно је, мора. — [7] ред речи: јер бих итд. — [8] instr. s — в. нап. 1, на стр. 11. — [9] од твê власти, о твојој моћи. — [10] инако, другаче. — [11] разложећи, разлажући. — [12] кô, како [13] разлике, различите. — [14] тко овде значи „неко".

тко[1] злато Инд'је слидом слиди,
а тко[1] за узит на владање[2]
вене, чезне, гасне, блиди;
тко у градовиех стат ужива,
тко обра у селиех станје за се,
тко путује, тко почива,
а тко лови, а тко пасе.
Њеко црну земљу тежи[3],
њеко сиње море броди:
на оно се свак потежи[4]
на што љубав сва га води.
О Дубравко љепша веле
од свиех вила у Дубрави,
тебе мисли моје желе,
ма се љубав тобом слави,
Ја твој слидим украс многи
засве у горах да имам ладу[5];
али и ован витороги
за овцом једном не гре у стаду.
По нарави огањ жеже,
а љепота смамља[6] и трави:
а бршган[7] се грли и веже
с дубом свацием у дубрави.
И ако ниесам ја, тко ини
тај ће риети од горана,
кому за урес твој једини
ти ћеш данас бит подана[8]?

[1] тко овде значи „неко". — [2] за узит на владање, да ги се попео на власт; узит, узићи, попети се. — [3] тежати земљу, обрађивати земљу, в. „тежак". — [4] потежи, стари оп-атив 3 s. — [5] лада, у слов. митологији богиња која одговара Венери у римској митологији; жена. — [6] смамљати, лок. смам-ивати, мамити за собом. — [7] бршган, бршљан. — [8] подана, редана.

Сатирић[1] сам чудно пристô,
ствари у мене грубе није,
а у језеро бистро и чисто
огледах се мало прије.
У направи[2] н'је мôј варка,
најлјепши сам од мê врсте:
зрачна обличја, чела жарка,
јаке кости, пути чврсте.
Два рожчића[3], ки ме круне[4],
у мјесто ми су од рудежа[5],
а по кожи оштре вуне
од храбренства обиљежја[6].
У мом срцу није страхе[7];
мâ су оружја руке голе,
тиеком[8] стижем срне плахе[9],
снагом рвем[10] лаве охоле.

СКАЗАЊЕ СЕДМО

ГОРШТАК И ДИВЈАК, САТИРИ

ГОРШТАК:

Туј ли си, Дивјаче? Куд јутрос од мене
кријући измаче у гаје зелене?
Једа те срам, да пук[11] смиех тобом не твори[12]?
тер сâм ко прибјен[13] вук скиташ се по гори?

[1] сатирић, dim. од речи „сатир". — [2] направа, опрема, облик. — [3] рожчић, рожић; облик начињен наставком -чић, наставком који показује другостепено диминутивско извођење: камен — камен(*b*)че, или каменић*b*, или камен(*b*)чић*b*. — [4] крунити, крунисати, стајати као круна на глави, красити. — [5] рудеж s., в. руда, коврчаста вуна на челу овна. — [6] од храбренства обиљежја, обележја (gen. s.) јунаштва. — [7] страхе, страха, због слика, — [8] тиек, трк, трчање; в. тећи, потећи и т. д. — [9] плах, нагао, овде значи „брз". — [10] рвем, употребљено као прелазан глагол, рвати се са неким, носити се са неким. — [11] пук, народ. — [12] смиех творити, потсмевати се. — [13] прибјен, пребијен, премлаћен.

Тајат је залуду, чеса н'је моћ скрити[1]:
по свач'јем ја суду[2] лјепши сам него ти.

ДИВЈАК:

Љепши ти него ја? ко је ти[3] тко вели
да љепша јес шоја[4] нег голуб прибиели[5]?
Оваку тко другу видје игдје наказан[6]?
Пастиера по лугу не страши на благ дан[7]!

ГРШТАК:

Ти страшиш, а ја не, с грдоће[8] немиле
од ове све стране пастире и виле

ДИВЈАК:

Од жена и од људи гоњен си свуда ти,
а моју свак жуди пријазан[9] имати.

ГОРШТАК:

Паче ка од жена у свому животу
није сва печена кроз моју липоту?[10]
А људем свием[11] сам драг, и зато пр'је сунца
још јутрос на дан благ зазван[12] сам за глунца[13].

ДИВЈАК:

Тебе су дозвали за глунца пастири,
ки нејмаш свирали, ни, кô се, знаш, свири[14]?

ГОРШТАК:

Свирале ево мê, и ако ћеш за оклад[15]
свирити са мноме, узми и ти твоју сад.

[1] чеса није моћ скрити, шта се не може сакрити. — [2] суд, мишљење. — [3] ти, тај. — [4] шоја, соја, сојка, креја. — [5] прибиели, пребели. — [6] наказан, наказа. — [7] благ-дан, свечаник, празник. — [8] грдоћа, ружноћа. — [9] пријазан, пријатност, наклоност. — [10] печена кроз моју липоту, освојена мојом лепотом. — [11] људем свием, свима људима. — [12] зазвати, позвати. — [13] глунца, глумац, овде значи „свирач, особито који свира на пиру, у Дубровнику од XVI. вијека", (Rj. J. sl. Akad.); у gen. sing. испред сугласника *ц, м—н*, губећи уснену артикулацију: глумац, али глунца. — [14] ни, косе, знаш, свири, нити знаш како се свира. — [15] оклад, опклада.

ДИВЉАК:

Свирале не свири[1] ни у то дни[2] губи,
нег с главе роге здри[3], тер у ње[4] затруби[5].

ГОРШТАК:

А с мјешниц[6] твоијех тих писак расципи[7],
тер одсад у ти миех не пуха'[8], нег њим пиј.

ДИВЉАК:

О зори, кад моје дипли се огласе,
тих славиц запоје натјецат[9] ш њима се.

ГОРШТАК:

Под дубјем ја када засвирим у гају,
пастири и стада с весељем играју.

ДИВЉАК:

Дубравка кâ је час[10] и урес[10] свиех вила,
под дипли мојиех глас танчац је водила[11].

ГОРШТАК:

Даница ма, паче сунце ким свићем ја,
под ову му заче свирôку сред дубја.

ДИВЉАК:

Пођ' горско звјеренје у горах заглуша'[12],
нескладно свиренје[13] да се овди не слуша.

ГОРШТАК:

Врзи[14] риечи и дава' разумјет[15] други пут:
свиримо обадва, кога је боље чут!

[1] глагол употребљен као прелазан, с асс.: не свирај у свиралу. [2] стари облик асс. pl. — [3] здри, здери, скини. — [4] у ње, у њих, у та два рога, обл. двојине. — [5] сарказам, са елементима који одговарају ситуацији, јер рог служио је као ловачка и ратничка труба. — [6] мјешниц, gen. pl. мех, мешина у гајдама. — [7] расципи, расцепи. — [8] пухати, дувати. — [9] натјецат ш њима се, да се надмеће с њима. — [10] час и урес, част и украс. — [11] под дипли мојиех глас танчац је водила, коло је водила по свирци моје свирале. — [12] заглушај, imperat, заглушавати. — [13] свирење, свирање. — [14] врзи, баци, одбаци; вргнути. — [15] давај разумјет, хајде разуми.

ДИВЈАК:

Почни ти најприје, натјецат ки се хоћ[1],
ки од нас добије, на пир ће глумац поћ.
И већа нека ти срамота и штета:
узмимо пјевати упоред опета!

ГОРШТАК:

Ни дипли ни твој глас задава[2] страх мени:
ја почех ови час, ти ми опет измиени.

(овди свире)

ДИВЈАК:

Сада сâм изусти тко свири боље од нас;
добит си[3], препусти од глунца мени час.

ГОРШТАК:

Или ти је у вољи, или н'је, — стаћеш тја[4],
кô глумац најбољи дозван сам на пир ја.

ДИВЈАК:

Тамо се ит[5] не мучи, ер кô трс[6] распукла
свирала твâ зучи нескладна и мукла.

ГОРШТАК:

А буче тој твоје мјешнице кô спила[7]
по горах, из које од вјетар' дме сила[8].

ДИВЈАК:

Ах, када нећеш рог дигнути сврх очи,
поћ', свињо, у брлог, а овди не хрочи[9]!

[1] хоћ овде 2 p. s., хоћеш. — [2] уз ни није употребљена ош једна негација. — [3] добит си, предобијен си, побеђен си. — стаћеш тја, остаћеш код куће; тја, ћа, чак, чак тамо. — ит, ићи. — [6] трс, трст, трска. — [7] спила шпиља, пећина. — из које од вјетар дме сила, из које (т. ј пећине) дува сила ветрова; реминисценција митолошка, в. „Павлимир" Палмо-ића; дме надути, духати (дувати, надмен, надимати). — [9] не рочи imperat. од хрокати — хрочем, гроктати.

ГОРШТАК:

А ти, кад замукô још ниеси, потрчи,
губава жабо у кô[1], а овди не кврчи[2]!

ДИВЈАК:

Зм'јо љута, пригризи[3] отровни језик тај:
бољем се понизи, а у несвиес не ригај!

ГОРШТАК:

Ригаш ти злобни ијед, хуђи свиех живина,
али опет упоред ход' са мном зачина'[4]!

ДИВЈАК:

Не пјевај ти, нег блеј', козе ине гдје пасу;
славицем[5] горски јеј[6] не склада се у гласу.

ГОРШТАК:

Ах, нути у што уфа[7] црни вран несвиесни,
да биелога он куфа[8] добиће у пјесни.

ДИВЈАК:

Ракле[9] ми двие дуње дарова из њедри,
да од очи свиетлиех ње[10] попиевам зрак ведри.

ГОРШТАК:

Киту[11] ми њеки дан јабук да Љубица,
да 'ој хвалим прам златан[12] и урес од лица.

ДИВЈАК:

Кад мој слатки глас зачина
како славиц ки се извија,

[1] к о, као, кал, блато. — [2] к в р ч а т и, цврчати, ономатопејска реч, в. кврц, кврчање, stridere, murmuro. — [3] п р и г р и з и прегризи. — [4] з а ч и н а ј, imperat. з а ч и њ а т и, започињати, отпочињати. — [5] dat. pl. — [6] ј е ј, јејина. — [7] у ф а т и с е, надати се, уздати се. — [8] к у ф, лабуд. — [9] Р а к л е, често женско име у Дубровчана. — [10] о д о ч и с в и е т л и е х, светлих очију; — ње њен. — [11] к и т у... ј а б у к, киту јабука, — [12] п р а м з л а т а н, златна коса.

на њ дотеку из планинâ
Хоја, Леро, Долерија[1].

ГОРШТАК:

Кад мој језик пјесни кликне
како стаглић[2], ки жубери
да ме реси, цвиетје никне,
да ме чују, теку звиери.

ДИВЈАК:

Кукуљава[3] ја два гниезда
киех пјет[4] нарав[5] медно учи
храним лиепој, кôј мâ звиезда
за вјечну ме слугу одлучи[6].

ГОРШТАК:

Свега руда јаганчића,
двие матере ки посиса,
пасем драгој, кôј ме срећа,
да сам вјечни роб, записа[7].

ДИВЈАК:

Рец', кâ у гори звиер прибива
људске свиести и спознања,
кâ се у бистрој води умива
и мјесецу чиста кланја?

[1] Хоја, Леро, Долерија: „Долерија, ријеч нејасна чини се као да су се ријечи Хоја, Леро, Долерија припијевале из какве народне пјесме," (Rj. Jsl. Akad.); према једној Загаријевој преведеној песми, ова три имена одговарају латинским божанствима природне бујности (зеленила), љубави и плодности. — [2] стаглић, дубр. стаглин dim. стаглинац, стаглинаћ (Stulli), штиглиц. — [3] кукуљава, шева, ћубаста шева, v. alauda cristata L. — [4] пјет, певати. — [5] нарав, природа. — [6] кој ма звиезда за вјечну ме слугу одлучи, којој ме моја звезда одреди за вечитог слугу, — реминисценција на астролошко схватање судбине; одлучи одреди. — [7] кој ме среће, да сам вјечни роб, записа којој ме записа срећа (Судбина) да будем вечни роб.

ГОРШТАК:

Каж' ми птица оно кâ је,
ка свој смрти[1] ложи дрва,
и из огња опет жива устаје
перја и крила стјечућ прва[2]?

ДИВЈАК:

Сад познат мож' управ одлуку тву луду,
зашто се с лавом мрав затјече[3] залуду.

ГОРШТАК:

О жабо, с криесови[4] пођ' кврчи[5] и криешти,
мој 'е данас пир ови, ти за те други ишти.

ДИВЈАК:

Ови утече. Ја знам што ћу:
он на пиру глумац буди[6],
ја за друго тамо дођ ћу,
кô мê срце већма жуди.
Данас мјести у овему
с пастиерим се виле стају[7],
и пастиру најљепшему
вил[8] најлепшу од свих дају.
Ну пр'је тега у језеру
виле окупат све се ходе,
свака желећ' да њу оберу[9]
и невјестом[10] данас воде.
Намислио сам тим одјеће
једној од њих скровно[11] узети,
и приобучен тако веће
ја се вила лиепа риети[12].

[1] с в о ј с м р т и, својој смрти, за своју смрт. — [2] алузија на мотив о фениксу; с т ј е ч у ћ, стичући; п р в а, некадања, као и пре, раније. — [3] з а т ј е ћ и се, зареći се, обреći, натицати се. — [4] к р и е с, „вријеме у љету кад је највећа припрека"; цврчак, попац, l. cicada (plebeja Scop.); са цврчцима. — [5] в. стр. 22. напом. 2. — [6] б у д и, ст. оптатив 3 л. једине — нека буде. — [7] с т а ј у, састају. — [8] в и л, вилу. — [9] о б е р у, одаберу, изберу. — [10] н е в ј е с т о м, као невјесту. — [11] с к р о в н о, скривено, тајно. — [12] ј а с е в и л а л и е п а р и е т и, показати се као лепа вила.

СКАЗАЊЕ ОСМО

ЗАГОРКО И ЉУБДРАГ.

ЗАГОРКО:

Потеж' се[1] наприеда, мê стадо, потежи,
не видиш, уреда[2] гдје мâ вил, јаох, бјежи.
Упути се, упути, стадо моје, прије,
нег ју грм згуснути[3] очима мо'ием скрије.
Толи[4] нећ' ит[5] хрло[6], под страном ти овом
пусто остај, тер грло зајази вуковом[7].
Устав' се! Куд плаха утјечеш[8] лиепа мâ
од мога уздаха, ки од огња[9] крила има?
Ја, браче, нисам звир срдита у гори,
нег стрављен млад пастир, ки с очи тво'иех гори,
ки са свом крипости драг урес твој слидим
и од твоје липости пригнутја не видим.

ЉУБДРАГ:

Куд срнеш, Загорко, куд ли се потежиш?[10]
Кê приспје зло горко? Од стада што бјежиш?
Гдје си се затекô[11], ке ти су невоље?
Лочу ти пси млиеко, овце ти вук коље,
тве сјеме по пустој њиви се потеза[12],
виноград лежи твој запуштен без риеза[13].
Стада свиех овчара по житу твом пасу,
мука[14] се твâ хара[15] и стока сва расу.
Тим врат' се назада: женска ти липота,
кад умреш од глада, не врати[16] живота.

[1] потежити се, повлачити се, вући се, овде: ићи напред. [2] уреда, брзо, нагло. — [3] згуснути part. pr. pass., густи. — [4] толи, а камо ли, ако, — [5] нећеш ићи. — [6] хрло, брзо, хитро; толити. — [7] dat. pl. — [8] значење имперфективо: бежиш. — [9] од огња, огњена. — пригнутје, склоност (Stulli). — [10] потежити се, журити се. — [11] затећи се, овде: затрчати се, затектати се; в. тећи, потећи. — [12] потеза, потеже, повлачи. — [13] без риеза, неорезан. — [14] мука, овде: с муком стечено, мучење. — [15] хара се, овде: упропашћује се, пропада. — [16] аор. са значењем футура.

ЗАГОРКО:

Не залаз' удиље[1], мâ је ово одлука:
нека иде стадо жље[2] и стока и мука!
Један сâм милостан поглед вил жућене
хранити[3] крипостан жива је свећ мене[4].
Намјера ну худа на ме те дониje
куд лиепа мâ, куда обрати[5], јаох, гди је?
Страном'ћу ја сваком траг слидит вил мо
а ти пођ' злом мраком, одкуда и дође.

ЉУБДРАГ:

Ах, како поче, ти напредуј и ходи[6]:
познат ћеш махнити биес на што доводи.

СКАЗАЊЕ ДЕВЕТО

ЉУБДРАГ:

Ах, сад познам[7] да не вара
у суду се[8] тко говори
да колико свиет се стара[9],
толико је хуђи и гори.
У мо'е вриеме нарав ина
и наука бјеше од људи:
све 'е другога сад начина,
друга доба, друге ћуди.
У дни моје виђаше се
о користи гди свак ради;
узлотрило[10] сада све се,
живу изпразно[11] стари и млади.

[1] удиље, удиљ, statim, semper. — [2] жље, херцегов., з
вло, супротно: добро. — [3] хранити, чувати. — [4] значи: Једи
(само) један милостиви поглед виле за којом жудим, моћан
чувати стално мене жива (у животу ме одржати). — [5] обратит
окренути, овде: скренути. — [6] напредуј и ходи, настави
иди. — [7] praes. impf. знам, познајем. — [8] да не вара у су
се, да се не вара у суду. — [9] старати се, старити. — [10] узл
трити се, отромити, олењити се, постати лотар (Stulli). —
[11] изпразан, празан, беспослен, узалудан, без користи; а
изпразно, беспосличећи, залудничећи.

Пр'је биељаху сва мјеста се
нашим стадим безбројнима,
сад дубрава сва не пасе,
што у мê доба један има[1].

Помња прије добра опћена
у њој вјечну зелен гоји,
сад с непомством[2] порушена
с повенутием[3] лиштем стоји.

Овце воћаху из далека
с мекахнием се руном прије;
сад међу нам н'је човјка,
ки се кренут с мјеста умије.

Пр'је од људи сеј Дубраве
кораљ[4] се је рибô[5] у мору;
свачије су сад забаве
камениту дубсти гору.

Прије кô мрав одасвуда
свак ношаше себи храну;
сад, за нејмат мало труда,
свак мре у ласти[6] гô на стану.

Пр'је не знаху[7] прве виле,
што је свила у хаљини;
сад, одјеће свê од свиле,
н'је сељанке, кâ не чини[8].

Пр'је под рухом припростиме[9]
злато одсвуд нам на стан плива;
златно рухо у ово вриме
стан свакому оголива[10].

[1] аог. имаде. — [2] н е п о м с т в о, непажња, супротно од помња. — [3] п о в е н у т и, п о в е х н у т и, увенути. — [4] к о р а љ, корал. — [5] р и б а т и, вадити из мора. — [6] л а с т, беспосленост. — [7] не з н а х у, не з н а ђ а х у. — [8] значи: сад нема сељанке која не чини своје одеће од свиле. — [9] п р и п р о с т, препрост, сасвим обичан. — [10] о г о л и в а. оголева, пустоши.

У моје је дни летила
на крилиех[1] сама птица;
за полетјет сад су крила
око врата у младицâ.

Ношаху се оплетене
у био гајтан прије косе;
сад прам у цкло[2] плету жене,
а зрцало[3] им главе носе.

Прије бјеху бистри вири,
да чис оглед[4] свему дају;
вилами се сад пастири
у затиоку[5] огледају.

Владаше се у мâ љета
младос свјетом[6] од стараца[7];
сад чут млади неће свјета[8]
ни од истиех[9] њих отаца.

Младос прије цић[10] користи
свита обходи четр дила;
сад на једном гине[11] мјести
за ступајим прициех вила[12].

Тим н'је чудо, чим без знања
дни у испразној ласти трају,
кô Загорко да иманја
с[13] прициех вила остављају.

Али у овему свему мени
помоћ је уфат згар с висине
на дан ови посвећени
нашој слободи од старине.

[1] loc. pl., стари облик. — [2] ц к л о, цакло, стакло. — [3] з р ц а л о, огледало. — [4] ч и с о г л е д, чиста слика (при огледању). [5] з а т и о к, затиљак. — [6] с в ј е т о м, по савету. — [7] само gen. pl. [8] с в ј е т, савет, в. свјетовати. — [9] о д и с т и е х, од самих. — [10] ц и ћ, ц ј е ћ, ц ј е ћ а предлог, ради због. — [11] г и н е, пропада. — [12] з а с т у п а ј и м п р и ц и е х в и л а, за корацима преких, осорних вила. — [13] с, због.

СКАЗАЊЕ ДЕСЕТО

ЈЕЛЈЕНКА САТИРИЦА.

Из глухе пустиње сатир се мој диже,
да виле племкиње[1] сусрета и стиже;
а ја остах сред јамâ и дубја дивјега
и мразна[2] и сама у гори без њега.
Ах, сасма невјеран, куд дивјаш[3], Дивјаче,
мој живот чемеран по све дни да плаче.
У вилах[4] што[5] видиш у овој Дубрави,
тер слидом[6] њих слидиш, а мене остави?
Гиздаве химбено[7] племке су виле све,
грабша[8] су и плиено[9] лиепости њихове.
Без сврхе и краја плахе су и таште,
биоцим[10] од јаја чела се њих лаште[11].
А није их страх ни срам за гадну направу
мртачки[12] ставит прам из гроба на главу[13].
На свиећу цкло пале и мрче црнима
обрве опале чађами од дима.
Опрхлу[14] и модру кожу усне њих[15] блиде
до крви 'е сву одру, да румена изиде[16];

[1] племкиња, племенита рода. — [2] мрзан, хладан, фиг. леђен (псих.). — [3] куд дивјаш, Дивјаче, игра речи; дивати, диљати, беснети. — [4] у вилах, loc. pl., стари облик. — што, шта. — [6] слид, траг. — [7] химбен, лажљив, лажан, реваран; химбено, adv. старије хинбено, са прелазом *н* у испред лабиалног *б*, упор. глаг. хинити, — [8] grabža, rabša, grapša, грабеж, лупештина (Микаља), лупештво, плен. — [9] плиено, плен, пљачка. — [10] биоце, белце, беланце. — лаштити, гладити, — се, сјати се. — [12] мртачки, мртачки. — [13] алузија на употребу лажне косе, перике. — [14] опрхути, дубр., „1 кад опали мраз или пламењача што младо, н. п. астар или усјев какав, те увене лист, verbrant werden, aduri: ење. — 2) на ветру, н. п. око усница, bersten, rumpi, Рјечник, — испуати.“ — [15] gen. poss. — [16] изиде, изиђе, постане.

у бјаку[1], кôм клаче[2] и картају[3] образе,
отрови најјаче и гнусобе улазе.
А мастим[4] од черзе[5] далеко нашасте[6]
лица им свудиер се пенгају[7] и лаште.
Ну мажу и лиепе наравна бљедила,
и чини њих лиепе не нарав нег сила.
А мени мâ иста наравна липос јес
направа причиста и свиетли драг урес.
Златни прам од коси, тих вјетриц ки свуди
низ био врат разноси, туђием се не руди[8].
Образ мој и чело бистра вода умива,
а сунцè весело из очи мо'иех сива.
Без масти сред лица млађахне у мене
румена ружица и биели лир зене.
Црљением устиме ружа је прилика,
а бјеље прси мê сниега[9] су и млика[9].
К тому се прилага још за ствар најдражу:
млађахна и нага, све што имам, све кажу.
Тим врат' се твôј љуби[10], Дивјаче, не дивјај;
влаштита не губи, а о туђем мало хај.
Од вјетра пузиви[11], не губ' с твê кривине
за урес лаживи љепоте истине.
Сунце је с небеси изврсне липости,

[1] бјака tal. biacca, lat. blanca, бели прах; „узми бјаке, ники били прах који се купује у спечарији" (Ј. Владимировић), белило. — [2] клачити, лепити зид клаком, кречити; в. клак, калк, креч. — [3] картати, синон. глагола черсати се, мазати се черсом. — [4] маст, боја, в. мастити, мастало. — [5] черса, tal. gersa, lat. cerussa, белило (Rj. J. sl. Akad.) или боље: руменило, „што стекоше, све на бјаку даше, и на черсу, да се узрумене" Нар. пј. Бог. 337.; в. черсање, черсати се; „жене које се черсају и бјакају и мрче" (Б. Кашић, Зрц. 131). — [6] далеко нашасте, далеко нађене. — [7] пенгати lat. pingo, сликати бојама. — [8] рудети, црвенети се, дичити се. — [9] бјеље... снега... и млика, комп. и gen. compar. без „од". — [10] твој љуби, dat., твојој драгани. — [11] пузив, несталан; инверсија.

зашто се не реси нег[1] својом свјетлости.
А чиста и права липос мâ сунцем сја,
ер мени направа и урес сва сам ја.
Ићи га ћу искати[2]. Ах, данас куда си,
Дивјаче, зашо ти? Оглас' се, огласи![3]

ЧИЊЕЊЕ ДРУГО

СКАЗАЊЕ ПРВО

СКУП ПАСТИРА, БРШТАНКО, ЉУБМИР И ТРАТОРКО,

БРШТАНКО:

Лиепа ти 'е заисто обичај веома,
ком наше сеј[4] мјесто слави се, дружбо мâ,
у страни да се овој дан с танцим проводи
посвећен причистој божици Слободи.
Најљепша од вилâ дружи се и вјера
за драга и мила врху[5] свиех пастиера.

[1] з а ш т о с е н е р е с и н е г, зато што се ~~украшава~~ само. — [2] и с к а т и, овде: тражити. — [3] За овим монологом Јелјенке сагрице интересантно је упоредити народну песму „К а к о д у б р о в а ч к е д е в о ј к е г р д а л и ц а х и т р о п о љ е п ш у ј у“ („Народне пјесме“ В. Богишића, 121, стр. 337-338):

Дубравке су лијепе девојке,
Ну је њима залуду липота,
Што стекоше све у бјаку даше,
И за черсу да се узрумене;
Гладне сједе, а и личце гладу.
Често младе иду на зрцало,
Тер гледају своје б'јело личце
Која га је лепше уресила,
А и своје косе зарудила, и т. д.

[4] с е ј ово. — [5] в р х у с в и е х, изнад свих.

Не сциен'те[1] да иштом[2] ова се одреди
спомена с годиштом свацијем, кâ слиеди:
На збору прадједâ од ове Дубраве
кад прође бесједа да ови дан славе,
разумни старци они у кори дубови[3]
међу инием закони[4] урезаше и ови:
да ужиже[5] непристав слободе спомена
у унуциех њих љубав од добра опћена;
и да се у миру дни воде[6] сред склада[7],
дочим се пастиру љуби[8] од свê врсте[9] да.

ЉУБМИР:

Наредбе спаметне[10]; ер како необичне,
тако су и штетне женидбе несличне[11].
Под јарам добро вик[12] стучит[13] се не море
с јунчићем вô велик, упоред да оре.
Ни се муж и жена угађа кад су оба
разлика племена, иманја и доба.
Ах, бог те уклони[14], готова 'е ту смећа[15],
да ти се жени сни од тебе да е' већа.
Кô дрво црв врти и гризе и ије[16],
тако она до смрти жива те сичије[17].

[1] с ц и е н и т и, мислити, сматрати. — [2] и ш т о м, adv. и conj. в. истом, варијант и ш т о, — само, једва, тек. — [3] у к о р и д у б о в и, у кори дуба. — [4] instr. pl. — [5] у ж и ж е, в. ужигати. — значи: да успомена на слободу непрестајући (непрестано) ужиже у унуцима њихову љубав к општем добру. — [6] в о д е, проводе. — [7] с к л а д, овде: слога. — [8] љ у б и, indecl. љубав, љуба. — [9] о д с в ê в р с т е, каква њему приличи. — [10] с п а м е т а н, мудар, учен. — [11] н е с л и ч а н, непогодан, оно што не одговара једно другом. — [12] в и к, увек; а овде са негативном реченицом: никада. — [13] с т у к а т и, pf. стукнути, овде у јарам упрегнути. — [14] б о г т е у к л о н и, бог нека те сачува. — [15] с м е ћ а, смутња, жалост, сметња. — [16] и ј е, ј ê, једе. — [17] с и ч и ј а f., у Срему и Дубровнику, сува болест, (Рјечник); в. с и ч и ј а, рђава, зла, сушица, јектика; с и ч и ј а т и изведен глагол, натерати на суху болест.

На после[1] све кућне мрди се[2] и гади,
само њој да су ње направе, то ради.
По скупиех[3] животе од друзиех сповиеда[4],
а своје срамоте домаће не гледа.
Све село заглуши с језична карања,
а мужа забуши[5] и учини кô пања
Ну веће што вељу[6], пашу ове смионе
мужевом[7] кудјељу, а облаче гаће оне.

ТРАТОРКО:

Тако је; ну пате и истием злом боле[8]
и жене удате за људи[9] охоле,
ки сити при свому к туђем се пропињу
и држе на дому жену кô робињу.
По гаду се и смраду тукући скитају,
а за чисту и младу љубовцу не хају.
Ну да овди свршују, мала би зла била:
меса им растружју[10] смрдећа и гњила[11].
А пак на печôне[12] младице њих љуби[13],
губа тај прионе, која их погуби.

БРШТАНКО:

И ми ти смо узели говорит зло данас
кад иште и жели почастит пук се вас[14],
тер кад се зачиње и у пјесниех[15] свак хвали,
туђе смо ми грије[16] протресат устали!
Ну ме страх да већа, нег игда јес била,
данас кар[17] и смећа не буде од вилâ.

[1] после acc., послове. — [2] мрди се, мргоди се. — [3] по скупиех, loc. pl. по скуповима. — [4] значи: На скуповима (састанцима) приповеда животе (доживљаје) других, друге оговара. — [5] забушити, задесити, пр. љути су га јади забушили. — [6] вељу, стари облик 1 л. мн., велим, кажем. — [7] dat. pl. — [8] истием злом боле, од истог зла болују. — [9] acc. pl. — [10] растровати, затровати. — [11] гњио, труо. — [12] печони, печални, јадни, који се мучи. — [13] њих љуби, acc. pl. њихове жене. — [14] вас, сав. — [15] loc. pl. — [16] грињa, f. tinea, мољац, гризлица, црв; овде метафорско значење. — [17] кар, укор, прекор, свађа, кавга.

Ер вилâ много је сред ове Дубраве,
лиепе се кê броје и зову гиздаве;
и свака узмнажа[1] све дике једине
и циени да 'е дража и љепша нег све ине.
Тим тежак на се труд тај ће узет, видим ја,
тко чинит има суд, која је најљепша.

ТРАТОРКО:

Тач[2] да је помња[3] мâ судити то данас,
немиран веома и сметен био бих вас.
У скупу од вила толико гиздавиех
риет, једна да 'е мила и дража ода свиех,
за од једне добити пријазан с те хвале,
са свием се свадити, све изгубит остале,
никако памет ни од мудра човјека;
а бог те уклони[4] од женскиех језика.

ЉУБМИР:

Ко 'е на то обран[5], ти нека се тим брине:
ход'мо ми искати остале дружине!

СКАЗАЊЕ ДРУГО

ВУК САТИР:

Теби у дар и на час, Загорко, све виле,
овце су сва мâ чâс овако претиле[6].
По водах[7] и горах[7] овако теци[8] ти,
а од стада нејмај страх[9]: ја ћу т' га чувати.
Тко оно, тко сво, настоји свак за се,
а свак, што је основô, изаткат узда се.
А мој глад ови дан крађом се утјеша[10]:
лупеж сам изврстан, изврсна изјеша[11].

[1] узмнажа, увеличава — [2] тач, тако. — [3] помња, пажња. — [4] бог те уклони, бог да те саклони, сачува. — [5] на то обран, за то изабран. — [6] претио, дебео, урањен. — [7] loc. pl. — [8] тећи, теци, трчи. — [9] од стада нејмај страх, за стадо се не бој. — [10] утјеша, теши. — [11] изјеша, у Дубр. изелица, онај који многе једе; пропалица.

Купе се сватови, справља се невјеста,
пир се од свуд готови најљепши од мјеста.
Кад тамо пође свак помоћ пећ[1] и варит[1],
нека је мени пак на пусто ударит!
Био би гријех, кад гости свак се ини и штује,
да трбух мој пости и празан гладује.
Залуду ови дан слободи свећен[2] ни,
нег да 'е свак слободан што хоће да чини.
Ни нарав залуду руке ми ове да,
нег њима да буду помоћ[3] се ја сада.
Њека се бесједа њекога и данас
виека још споviеда, ки од злата бјеше вас.
На свиету све што је тад сташе опћено;
још моје и твоје не бјеше рођено[4].
Границе се од људи не бјеху забиле
ни мјером све свуди отишло на диле[5].
Близу тиех бремена[6] давнијех од злата
гора у нас камена храњаше Бргата[7]:
гора, кâ тада сва у дубју велику
густа се дубрава виђаше путнику.
Бргат, ки станова у горској дубрави,
закона цић нова старога не остави.
Казати паче узе да људи по свиету
раздиелит ниесу се могли му у штету.
Тим ер се потежа, и кô ја свуд брз би,

[1] inf., пећи и варити. — [2] свећен, посвећен. — [3] да
иду помоћ се, да се помогнем. — [4] није било личне својине.
[5] на диле, на делове. — [6] бријеме, бремена, време, у
Дубровнику и околини, и по приморју и суседним крајевима Црне
оре (Рјечник). — [7] Бргат m., брдо код Дубровника и на њему
а села: Горњи и Доњи Бргат; сем Гундулића Бргат помињу још
Н. Наљешковић, Ђ. Палмотић и Ј. Палмотић; „у чакавским кра-
зима налази се реч бргуд, место иза града или села и име се-
ма, биће од тал. borghetto“ (Rj. Jsl. Akad.), на Истри, Крку,
Далмацији близу Бенковца.

словућа лупежа[1] име и глас он доби.
А гори, у кôј ста, и кâ је врху нас,
од Бргата истога Бргат је име и данас.
Од Бргата овога, ки је красти свуд ишô,
почетак од мога трага[2] је изишô.
И дједу слободном унук сам слободни
водећи у родном Бргату златне дни.
Тко нејма ни њиве ни врта ни стада,
да туђием[3] не живе, умро би од глада.
Ја плјезим[4] и лазим и улагам свуд руке,
обилнос[5] гди пазим од стоке[5] и муке.
Уходим и прежим[6] по пашах иманја,
и над свием лупежим имам час од знанја.
Ну тко се хитростим[7] мôм ставља, н'је тога,
ер частим и гостим и читам[6] свакога.

СКАЗАЊЕ ТРЕЋЕ

СТОЈНА И ВУК САТИР

СТОЈНА:

Туђием се не храни. Дај ми овцу, лупежу,
пр'је нег те сељани ухите[8] и свежу.
Дали се ти красти без страха постави,
кад благ дан свак части[9] у овој Дубрави,
паче сâм на зло брз уходиш ливаде?
Брже ту овцу врз', коју ми украде!

[1] словућа лупежа име, назив озлоглашеног лупежа. — [2] траг значи и потомство, овде: порекло. — [3] туђием, од туђега. — [4] плјезим, плзим, пузим. — [5] обилнос од стоке, много стоке, обиље у стоци. — [6] прежати, вребати. — [7] хитрост, лукавство, вештина. — [8] читам, поштујем: Csitati, am, osam, Ragn. onorare, venerare, riverire, honorare, revereri, colere — koliko od ove vile, ku svak csita, nadasve, ka slove ljepote od svita (Stulli). — [9] ухитити, ухватити. — [11] частити, поштовати, светковати, обожавати: Chàstiti, tim, tiosam, Kemp. onorare, venerare, adorare, riverire, venerari, honorare, honorem tribuere, honore afficere (Stulli).

ВУК:

Стан', жено! Куд сртиш[1]? Не познаш тко [сам ја?
Пр'је нег се упртиш у зло твê, иђи тја!
Лупежа, кога ти у мени угледа,
без смеће[2], вељу ти, охај[3] ме се уреда[4];
ер да знаш у себи која је ма сила,
и овцу и све би стадо ми пустила.

СТОЈНА:

Ја силу сву твоју не сциеним ни пера:
овцу ми да' моју, клета ти намјера!

ВУК:

Не познаш још ме ти: планински бог сам Пан,
из горâ ки изити хтјех ови на благ дан.

СТОЈНА:

Рђа си и ведаш[5], сатир Вук ти си они,
од вука хуђи дваш, кад овцу му пони[6].

ВУК:

Сатир сам лиеп и драг, ме се име свуд слави.

СТОЈНА:

Сатир си црни враг и с розма на глави.

ВУК:

У мјести овему мени се справила
како најљепшему најљепша од вилâ.

СТОЈНА:

У мјести ће овему бит теби домала[7]
како највећему лупежу: — вјешала.

[1] сртати. срћем, код Стулна srtâm, срљати, насртати. — [2] без смеће, без невоље. — [3] охајати се, охај се, оканути се. — [4] уред, уреда, adv. сместа, изненада, брзо (Stulli). — [5] ведаш, m. вампир, вештац, нитков, ништавило, пропалица. — vedasc, asca, m. M. Dârz. uomo da nulla, homo flocci, nihili, crassae minervae — er nijesamârgja bio, i vedasc како и ti (Stulli), овде као и у Гундулића синоним речи рђа, и напоредо с њом употребљен. — [6] aor. — [7] домала, доскора, ускоро.

ВУК:

Ако ти се у косе ма рука уплете,
познаћеш што носе тој риечи проклете.

СТОЈНА:

Козју ако ти браду размршат ја почех[1],
познаћеш кô стаду туђем те носи гриех.

ВУК:

Да чека', не бјежи!

СТОЈНА:

Не бјежи, чека' ти!

ВУК:

Ајмех[2], не потєжи!

СТОЈНА:

Да пуштам, пусти ти!

ВУК:

Ја пуштам.

СТОЈНА:

Ето и ја. Је ли тко, помози!
Мени овца, а твоја теби брада и рози.

ВУК:

Устав'се! Ах куда с овцом том удари?
Ах, жено прихуда[3], врло т' ме привари.
Струка[4] ти проклета и имање остало,
све ти се пр'је љета од вука поклало!
Кућа т' се просјела[5], траг ти се смакô[6] вас,
ни пила ни јела, кô нећу ја данас!
Вај, не знам што ћу сад, куд ли бих отишô:

аор. са значењем погодбеног презенса. — [2] а ј м е х, ај-ме, авај, по Даничићу (Rj. Jsl. Akad.) порекла талијанског aime. — [3] п р и х у д, вао. — [4] с т р у к а, врста огртача; посао, занимање. — [5] п р о с ј е ћ и, у клетви, пропасти. — [6] с м а ћ и, погубити; т р а г т и с е с м а к ô, траг ти се уништио, клетва.

веће ми 'е мртви глад[1] до носа узишô.
Ах, је ли да ми дух сусрете когоди:
од глада издахнух, живот ми изходи[2].
О смрти махнита, што ме ниес' сатрла
и пјана и сита на гозби до грла?
Кâ ти ће хвала бит, једнога дивјачна[3]
сатира погубит и жедна и лачна[4]?

СКАЗАЊЕ ЧЕТВРТО

ГОРШТАК И ВУК САТИР

ГОРШТАК:

Што плачеш, Вукоје? Кê те је зло смело
данаске, кад стоје сви људи весело?
Добре си ти воље и вазда сит и пјан:
кê ти су невоље приспјеле на благ дан?
Од кога зла сила[5] тако те обори?
Једа кâ од вила и тебе сад мори?

ВУК:

Из гладна трбуха к вилами н'је пута:
без вина и круха љубав је смрзнута.
Од голиех што ће нас и убозиех госпоће?
Знаш, голу кос[6] ни пас неће да оглоће.

ГОРШТАК:

Убоштво[7] не диже да ниесмо ми дрази
вилами наближе[8], ко јаци[9] у снази.

ВУК:

Кâ снага може оди и мени бит сада,
гди ми дух одходи и умирем од глада?

[1] мртви глад, крајњи степен глади од које се умире. — [2] изходи, излази. — [3] дивјачни, упор. Дивјак, дивји, дивјати. — [4] лачан, гладан, в. ст. сл. алчати. — [5] од кога зла сила, чије насиље. — [6] кос, кост. — [7] убоштво, сиромаштво. — [8] наближе, в. наблизу, интимније. — [9] јаци, јаки.

ГОРШТАК:

Ти живеш да ијеш и пијеш на свити,
ни можеш ни ум'јеш о другом мислити.

ВУК;

Да каж' ми кад ио и пио ти не би,
како би живио, пр'јатељу, у себи?

ГОРШТАК:

Не живем кô ти ја, јестојци[1] и пићу,
нег лиепој, кôј моја сва лита служићу.

ВУК:

А ја вас живот мој храним најмилији
печеници угодној и драгој буклији.

ГОРШТАК:

Да једном познаш ти у твому животу
кâ 'е радос служити вилињу[2] љепоту,
рекô би и у свиести овако одлучил:
ни ћу пит ни јести, нег служит лиепу вил.

ВУК:

Да познаш ти једном који су то јади
и с гладном и жедном говорит чељади,
или би се охајо[3] и од мене хтио отит[4],
или би нађ хајô[5] што ћемо јести и пит.

ГОРШТАК:

Немој се ти старат! Глумац сам на пир зван:
хоћ бубањ ударат, тер ћеш бит сит и пјан.

ВУК:

Срце ми игра све, и ступај[6] сам тече
на слатке забаве, гди се вари и пече.

[1] јестојка, јестиво, апетит, v. Jestoina, e, f. Jestojska. e, f. jesca — jestojske xèlju probuditi, aguzzar l' appetito (Stulli). — [2] вилињи, вилински. — [3] окајати се, оканути се. — [4] отит, отићи. — [5] хајати, марити, старати се. — [6] ступај, корак; в. код Мажуранића: „Ни на лаган ступај ногу озивљу се сјајне токе".

Ах, твоја блажена, Горштаче, намјера:
мртва ме спомена узкрсну од пира[1].
Печеница. ах пече мѐ срце печено,
гди у слатки сок тече и гори љувено;
гди ме још све чека мѐ добро уздано[2],
јаловица од млиека варена снјежано;
гди жарка капљица грозник.[3] весела
каже ми сва лица румена и биела;
капљица од вина кога урес прилиепи
играјућ зачина[4]: ход', браче[5], душо, пи'!
Животу честити, ах, која већа слас
може бит нег пити и јести на свак час.
Горштаче, у село гди 'е тај пир, ход'мо на њ
ти глумац весело, а ја ћу бит бубањ.

СКАЗАЊЕ ПЕТО

МИЛЈЕНКО И ПЕЛИНКА

МИЛЈЕНКО:

Дубравко гиздава на урес рајски твој
од горскиех дубрава н'је слично име тој.
Густином од грана дубрава закрива
да зрака сунчана траву и цвит не обсива[6];
из свиетлиех тво'иех очи на драгом твом лицу
два сунца с источи го'е рајску ружицу.
Сред дубрав[7], ма липа, имају стан свуди
зм'је пуне налипа[8], звиери, и скот вас худи;
сред твога п гледа и срца свием блага
љубав стан свој гледа и милос придрага.
Дубрави урес вас пролитње зелени[9]

[1] Помисао на пир ускрсну ме мртвога. — [2] у з д а̂ н, поуздан. — [3] г р о з н и к (само у Гундулића), од г р о з д а н; к а п љ и ц а г р о з н и к а в е с е л а, ракија комова. — [4] praes. 3 s., з а ч и њ а т и, зачињавати. — [5] hipokor. од б р а т а ц. — [6] о б с и в а т и, обасјавати. — [7] gen. pl. — [8] н а л и п, отров. — [9] з е л е н, зеленило.

тре сјевер, хара мраз, тлачи лед студени;
каква си ти сада таква ћеш вазда бит:
вику[1] бо не опада липости рајске цвит.

ПЕЛИНКА:

Складне су риечи тој, и заисто велике
Дубравци твôј лиепој и славе и дике;
ну виле садање риечим се не пасу,
веће у створу[2], а мање хтјела бих те у гласу.
Ну при нег на ино ја будем с тобом дођ,
каж' ми све истино[3], ако ћеш му помоћ:
јеси ли који дан љувеном у огњу
уздахнуо жалостан пазећи[4] помно њу?

МИЛЈЕНКО:

Ако уздах моћ и глас жеље мê не објави,
ужежен да сам вас у живој жерави,
и ако још плама не видје у мени,
тере ма вил сама, да горим, не сциени:
погледај сред чела мê срце спржено,
од суха пепела у праху сатрено[5];
вић луге, дубраве и поља и горе,
веће гди ето све у огњу мôм горе.
Је ли ово, реци ти, што зна лис и ками[6],
кладенче, ки узрасти мојима сузами,
Кроз ромон кажућ твој жућеној мôј души,
како те огањ мој честократ[7] присуши.

ПЕЛИНКА:

Да реци, би ли кад да њојзи остави
дар који у заклад од твоје љубави[8]?

[1] в и к у, у негативној реченици: никад. — [2] с т в о р, моћ, рад, дело; у с т в о р у, у делу, на делу. — [3] и с т и н о, adv. — [4] п а з и т и, овде: посматрати, гледати. — [5] с а т р е н о, сагрвено, смрвљено. — [6] стари обл. к а м и, упор. црног. к а м и в а о. — [7] ч е с т о к р а т, образовано као ч е с т о п у т а, често, много пута. — [8] у в а к л а д о д т в о ј е љ у б а в и, у залогу твоје љубави.

МИЛЈЕНКО:

Опак је начин свим, који ме учиш ти;
не дај бог[1] с даровим к Дубравци ходити:
сциенит вил гиздаву за жену лакому,
ја нећу мудрос тву послушат у тому.
К срцима часними н'је триеби с даром ит,
ако увик прид њими омразе нећ добит.

ПЕЛИНКА:

Вараш се: без мите[2] све је то инако[3]?
дарови замите[4] небеса и пакô;
дарим се влада свиет на вољи и суди,
дар прави може риет госпар[5] се од људи.
Љувена дар је стрил, кâ згађа и сили
на љубав сваку вил потом се к њој стрили.
Милисав разумни, знаш, што оно вељаше:
да у старе јоште дни, кад златни вик б'јаше,
кад љубљен свак љуби ни у то има[6] срам,
тер језик срцу би и устом један сам[7], —
тад бјеше сваки дан љувениех од жена
„дар даруј" тај пјесан зачинат[8] опћена.

МИЛЈЕНКО:

Чудне су над све ине, кê кажеш, риечи те.

ПЕЛИНКА:

Али су истине, у разлог очите.
Чуј ино: скуп[9] броји човјек се много ти
у љубав сву који толико изтрати[10]
риечи, уздах[11], мољења, јаука и ваја,
погледа, цвиљења, јаука и ваја,

[1] недај бог, не дај боже, стари опт. 3 л. једн. — [2] без мите, без мита. — [3] инако, другаче. — [4] замитити, подмитити, поткупити. — [5] госпар, господар. — [6] aor. 3 л. једн. — [7] значи: што на срцу то и на језику. — [8] зачинати, починати. — [9] скуп, тврд, тврдица, шкрт; драг, драгоцен. — [10] изтрати, потроши. — [11] уздах, gen. pl.

и к тему пристави[1] лаживиех клетава,
од своје љубави чим билјег он дава.
При него вољу сву пригнути узбуде,
јагницу[2] мршаву дароват да буде.
Рад часа будућ све лаж ино и привар,
љубави његове свједок је прави дар;
и зато самому свака вил вјерује
љубовнику оному, који јој дарује.

МИЛЈЕНКО:

Како, јаох, може бит да влас дар има ту[3]
мê виле придобит[4] поносну липоту?
Ето се васколик по својој вољи сам
на службу ње увик весело даривам.

ПЕЛИНКА:

Миљенко, дар је ови они дар блажени,
ки ласно цине сви ваздакрат[5] љувени.
Н'је триеби то за ње, за тебе ти се хран':
дар циени твој мање, а веће угодан.
Ну се уздај; ер кратит нећу се хрло поћ,
Дубравку обратит на љубав твоју моћ.
Чинићу да благу уживаш и милу
љепоту придрагу, жуђену тву вилу.

МИЛЈЕНКО:

Пођ' у дружби ови моји
свуд ти уздаси били огњени,
и сама се, јаох, спомени
да ми у теби живот стоји.

СКАЗАЊЕ ШЕСТО

ДИВЈАК САТИР У ХАЉИНИ ОД ВИЛЕ ПРИОБУЧЕН

Тко је тај ко сад риет неће,
цићћ уреса драга и мила,

[1] приставити, принети, додати. — [2] јагница f., млада овца. — [3] да влас дар има ту, да дар има ту власт. — [4] придобити, освојити, надвладати. — [5] ваздакрат, вазда, увек.

да ја сатир ниесам веће,
нег најљепша од свих вила.
Дубје се ово, птице и звиери
мôм љепотом снебивају,
и горани, и пастиери,
и слиеде ме и гледају.
Од клиденац[1] бистриех предам[2]
цић направа, кê ме ресе,
да, ако се гди огледам,
мâ слика ме не занесе.
Приставио[3] сам туђе косе
и оплео у цкло праме
и обукô рухо на ме,
кô најљепше виле носе.
Пут снјежана нека 'е мени[4],
вас се измазах клаком[5] биелим,
а да се образ мој румени,
намазах се мурвам[6] зрелим.
За оцрљенит[7] усти моје,
хриешам[8] сам их облиепио
и хаљином свиетлом, што је
коже у мени, све сам скрио.
Само брандузе[9] и прхала[10]
низ чело инием вилам висе,

[1] gen. pl. — [2] предати, презати; в. и код Мажуранића. — [3] приставити, овде: ставити, наместити, дометнути. — [4] значи: да би ми тело изгледало бело. — [5] клак, калк, креч. — [6] мурва, tal. moro, albero, lat. morus, дуд. — [7] оцрљенити, оцрвенити, наруменити, v. дијал. „црљен". — [8] криеша, трешња; „od XVI vijeka u Dubrovniku" (Rj. Jsl. Akad.) kriša. srišnja, črišnja, voće „cerasum", kriša stablo, ‚cerasa' (Микаља), krischya (Белостенец), ciriegia, ciregia (Волтици). — [9] брандуза f., прамен, испор. брандус m., fibra radicis, capillus radicis, жилица која иде из главне жиле у биља, tal. brandello, brandone, крпа, brandire, mahati (Rj. Jsl. Akad.). — [10] прхало, прамичак, в. прхнути, крилима потресати.

а уз главу с чела оздала[1]
рошчићи се моји висе[2].
Ну под косе ако мнози
ласно роге скрит умију,
зашто и ови моји рози
косами се не покрију[3]?
Са свом моћи и крепости
увлачих их, крих свудире:
ну свакако прави и прости
из прама ми још'те вире.
Али од људи и од жена
видјет су они на мôј глави
кô два дубка[4] усађена
златниех коса у Дубрави.
Тим похуљен[5] бит никако
с тега с' урес[6] мој не боји:
тко је кô ја лиеп овако,
свака ствар му добро стоји.
У овој слави, у овој дици
весео идем на му срићу,
ну и од виле у прилици
храбрен јунак дјелим бићу[7].
Ах, да како сатирица,
мâ сумњива[8] дивја лада,
може назрет моја лица
у прилици овој сада!

СКАЗАЊЕ СЕДМО

ЗАГОРКО:

О лиепа, о худа. ку нарав уреси,
да покој од труда срдачцу мôм јеси,

[1] оздала, оздо, одоздо. — [2] висе, висити, узвишавати, уздизати. — [3] фигуративно. — [4] дубак, dim. од: дуб, дрво. — [5] похулити, хулити; овде: понизити, умањити. — [6] урес, овде има значење „лепа појава". — [7] значи: бићу храбар јунак делима. — [8] сумњив, овде: онај који сумња о свачему (Stulli).

ето ја изван свих љепотом смамљен[1] твôм
млиеко псим[2], а оставих иманје вуковом[2].
Тим горки и љути ако плач и вај мој
не може ганути на милос урес твој:
гани се, право је, весело и радо
несрећно на моје и пусто дај стадо,
у горком муканју које те свеђ[3] моли,
да у смртном скончању[4] живот мој не боли[5].
А да има људцки глас, још би ти изрекло
мој тужни битак[6] вас, худ немир, прико зло.

СКАЗАЊЕ ОСМО

СТОЈНА С СИНОМ ЗАГОРКОМ И ПАСТИЕРИЋИ МАЛИ

СТОЈНА:

Ја те иштем и гласим[7] и зовем свудира[8],
а ти се за пласим[9] вилам и отира[10].
Дубраве прик[11] ове од стада не бјежи:
најпретље[12] овнове вуку ти лупежи.

ЗАГОРКО:

Нека иду овнови и овце најбоље;
стаду ме не зови, ни ми 'е паст од воље.

СТОЈНА:

На ки те расап[13] тој, лудјаче, носи биес?
Од вила кâ је тој, која ти узе свиес?

ЗАГОРКО:

У овему, знај, мјесту најљепшу, вил моја,
вечерас невјесту на стан ти водим ја.

[1] смамљен, очаран. — [2] dat. pl; уз то испреметан ред ре-
[3] свеђ, непрестано. — [4] скончање, пропадање; скон-
авати (прелазан гл.), морити кога. — [5] да не боли, да не
олује, да се не мучи. — [6] битак вас, све биће. — [7] гласи-
и, викати, позивати. — [8] свудира, свуда, са парт. ра. — [9] плах.
[10] отјерати се, поћи, отићи. — [11] прик, преко. — [12] су-
ерлатив од пре ил. — [13] расап, пропаћање, расуло.

СТОЈНА:

На врат ћеш ти и та невјеста ходити.
Кô поче махнита', немо' се свидити[1]!

ЗАГОРКО:

Ја не мљах[2], мајко мâ, да ћеш се ти смести[3],
ер ти ћу син дома одмјену довести.
Или ћеш или не, пода' се разлогу[4]:
овако без жене ја стати[5] не могу.

СТОЈНА:

Мож дерат самохоћ[6] за вилам обућу:
мени га неће доћ невјеста у кућу!
Ћуди свиех садањих невјеста врле[7] су:
не мисле него[8] о њих[9] самому уресу.
Вазда су на двору[10], а нека стан гине[11]:
злу мужу, а гору свекрви чâс чине.
Шестере[12], деделе[13], језиче[14] и сјају,
и друго не желе, нег да их гледају.
За корис прионi, а виле не двори:
пусто нам разгони стадо вук по гори.

ЗАГОРКО:

Стадо чува' и брани од вучје ти силе!
Ја ћу урес избрани поћ искат мê виле:

[1] немој се опаметити. — [2] м љ а х, м њ а х, impf. м и ш љ а х, м н и ј е т и, мислити. — [3] с м е с т и с е, љутити се. — [4] п о д а ј с е р а з л о г у, прими разлог. — [5] с т а т и, стојати, бити. — [6] с а м о х о ћ, својевољно; „Samohòch, M. Dârx v. samohòchice, samohòchno, samochòtno, s p o n t a n e a m e n t e, v o l o n t a r i a m e n t e, ultro, sponte, volontario, sua sponte, ex voluntate (Stulli). — [7] в р л и adj., јак, снажан, чврст, ваљан, који вреди; некада и: тврд, суров, свиреп (Stulli). — [8] н е м и с л е н е г о, мисле само. — [9] gen. poss. — [10] н а д в о р у, ван куће, напољу. — [11] г и н е, пропада. — [12] ш е с т е р и т и, шеварити, ићи у круг, обилазити, торокати, чантрати; csestjati —frequentare, celebrare (Stulli). — [13] д е д е л и т и, брбљати, блебетати, говорити лудо. — [14] ј е з и ч и т и, v. a. impf. „говорити у глас и много, а особито говорити зло, карати се, псовати, викати“ (Rj. Jsl. Akad).

кад иште свак себи добар трг с љубави,
и мени јес триеби чинит што чине сви

СТОЈНА:

Ах, Загорко, с непослуха[1]
слиди твоју ћуд злочесту[2]!
Ја ћу теби наћ очуха
пр'је нег мени ти невјесту.
Ну ако ја данас с мê миле драгости[3]
вилами свијем чâс добијем с липости?
Слика ме не вара, мâ дика н'је пала:
мало сам престара, али сам пристала[4].
Овога од мјеста ну ако најљепша
вечерас невјеста узбудем јоште ја...

ПАСТЈЕРИЋ ПРВИ:

Остај с Богом, мајко мила!
Од тебе ћемо и ми поћи
за украсти кôј од вила
сладак нами целов моћи.

ПАСТЈЕРИЋ ДРУГИ:

За моћ изет[5] меда, чела,
ја не хајах, да ме уије[6],
и тој носим за час, гди је
мâ Бисерка с другам сјела.

ПАСТЈЕРИЋ ТРЕЋИ:

Стокласу[7] ову, ку зрелијех
нанизô сам купјеница,
носим очи веселијех
гди сја сунце, мâ Даница,

[1] непослух, непослушност, неслушање. непокорност. — [2] злочест, рђав. — [3] драгост, љупкост, милина. — [4] али сам пристала, али се добро држим. — [5] изет, извадити; гл. изведен од старога *јеti, црног. imperat. „јами“, упор. „пријем“. — [6] уије, дијал. уједе. — [7] стокласа, f. „некака трава која расте по баровитијем мјестима, и налик је на овсик“ (Rj. Jsl. Akad).

ПАСТЈЕРИЋ ЧЕТВРТИ:

Врабца овега, ки се ваби
с најдаљега мени пута,
Миоци[1] дађу', кôј ме угради
јучер силом мати из скута.

ПАСТЈЕРИЋ ПЕТИ:

Штурка у овој кајпи[2] од жице,
ки по сву ноћ штури[3] и поје,
донио сам ја за моје
мале кô ја, пастирице.

СТОЈНА:

Још бисте сада и ви, бречади[4] од сисе[5],
по овој Дубрави за вилам дигли се.

ПАСТЈЕРИЋИ:

Нам су драге лиепе виле,
из њедар нам дуње дају,
на танце нас воде миле
и његајућ[6] целивају.

СКАЗАЊЕ ДЕВЕТО

ЈЕЛЈЕНКА САТИРИЦА ПРИОБУЧЕНА У ПАСТИРА:

Ах, племкиње прике виле,
траг вам проклет и намира[7]!
Ви ми сте се учиниле
приобући у пастира, —
да пр'је хрба[8] ова јака
оној од вас срце искине

[1] Миоци, dat. = Милци, Милки. — [2] кâјпа, в. гајба, кајба кајфа, крлетка, кафез, tal. gabbia, mlet. gheba, cheba (Stulli). — [3] штурити, гл. изведен, в. штурак, цврчак. — [4] бречâд, f. coll. пашчад, штенад од: бреће, бречета. — [5] од сисе, сисанче. — [6] његати, његовати, миловати. — [7] намира, намера. — [8] хрба, харба, хладно оружје. крако копље за бацање.

с кê мој живот без Дивјака
чезне и у мразној сумњи стине[1]!
О Дивјаче дивје ћуди,
племените т' виле мрзе:
леле тому[2] тко их жуди[3],
тер га узда њих заврзе.
Од бојазни ти си њими,
ер те звири[4] свака сциени;
а с рошчићи[5] љувеними
мјесец млади свуд си мени.
О млађахни мој мјесече,
сини љуби твојој, сини!
Куда зађе, гди утече,
драг покоју мој једини?
Што угледа, цића часа
вилиња ти 'е слика драга?
Без направе, без уреса
љепота је права нага.
Ведру свјетлос небо одкрива
без одјеће од облакâ,
а љепотом чистом сива[6]
без направе жена свака.
Али видим што њекада
бог нам Леро пророкова,
промиенила да је сада
вилам урес Дубрава ова.
Ер сад у'едно све младице
за направу њих најдражу
кô дивјачке сатирице,
до пупка се голе кажу[7].

[1] стинути, укочити се, мрзнути, хладити се; у Rj. Jsl. Akad. само као повратни. — [2] леле тому, тешко томе. — [3] овде као v. act. — [4] instr. s. као именице fem. са сугласничком основом. — [5] instr. pl. — [6] сива, севати, сијати. — [7] показују.

Тим да их слидом слиде и желе,
није чудо, дивји људи:
одкривене прси биеле
тко да гледа, а не жуди?
Ну ће руке сад мê ове
прикием вилам указати:
с голим прсим што 'е мужове
горскием женам приграбити.

ЧИЊЕНЈЕ ТРЕЋЕ

СКАЗАНЈЕ ПРВО

ДИВЈАК САТИР, ЈЕЛЈЕНКА САТИРИЦА И СКУП ПАСТИРА

ДИВЈАК:

Вас[1] сам прибјен[2], још ме тира
клета сила по овој страни[3].
Је ли гди тко, да од пастира
мене лиепу вил обрани[4]?

ПАСТИР ПРВИ:

Стигни, срети, држи, ухвати,
не дај наприед, не пропусти:
удри, удри, да под бати[5]
грди[6] сатир душу пусти!

ЈЕЛЈЕНКА:

А тко је ово, у хаљини
тко од виле сад протече?
Ако зло вам кê не чини,
није разлог да зло стече.

[1] в а с, сав. — [2] п р и б ј е н, пребијен, претучен. — [3] с т р а н а, крај. — [4] о б р а н и т и, одбранити. — [5] бат, бата m., батина; п о д б а т и, под батином, под ударцима. — [6] г р д и, г р д а н, гадни, одвратни, мрзак, зао, рђав.

ПАСТИР ДРУГИ:

Кô не чини зло, ако је
гнусни сатир грдних дила
смио дођ кријућ слике своје
међу виле, како вила?
И да исприд нас бјежат не уста,
будући 'е ончас заскочио[1],
Дубравци би лиепој с устâ
целов силом уграбио.
Ну чему ће сад бесједе?
Тец'мо у мјеста за њим свака,
по уводици[2] да не иде
злом сатиру злоба овака.

САТИРИЦА:

И мени их је слидит сила,
да што мисле ие учине;
засве[3] опак, не бих хтила
мој невјерник да погине.

СКАЗАЊЕ ДРУГО

ГОРШТАК САТИР:

Низ стране, низ поље, пустијем горами[4],
Дивјаче, биж боље, и прида' ногами[5]!
Без смиеха тко пазит сад лудос може тву,
грд сатир приобразит у вил се гиздаву,
и кô вил у одјећи сред вила иниех пођ,
да нитко, сциенећи, познат га неће моћ.
Несвиести велике с уресне хтјет силе
сатирске прилике приображат у виле!

[1] заскочити, покушати скочити, иначе: скачући опколити, околити. — [2] уводица, навика. — [3] засве adv., мада, иако. [4] loc. pl. — [5] придај ногами, трчи што можеш брже.

Заман се чини све и лиепи и маже:
грдоћа с направе грђа се укаже.
Поље се, гора и луг лудости твôм чуди!
тамаша[1], смиех и руг[2] оста ти свиех људи.
Ну тако сад плећа вукући прибјена,
суди сам ч'ја већа лиепос је видјена[3].
А још би ови дан, како сниег од лани[4],
да између свиех један пастир те не брани.
Срце те и снага овега одрва[5]
између тојага тешкиех и дрва.
Ну нека он хука[6], смијат ћу ја се, и за њ:
глумац сам, а Вука послô сам по бубањ.
На пир ћемо обадва вечерас у село,
да се игра, ужива и стоји весело[7].

СКАЗАЊЕ ТРЕЋЕ

ЉУБДРАГ СТАРАЦ:

Зло се тискат без јакости[8]
тко 'е некрепка[9], кô ја, ступа[10]:
једва извукох старе кости,
и изкопах се свих из скупа.
Ах, кâ чељад, мноштво које
сабрало се са свиех страна:
и стар и млад, свак дошô је
на слављење блага дана.

[1] тамаша, шала; tamàsca, e, f. Cjav. burla, scherzo, facetiae, jocus, irrisio; tamàscan, tamascenje, tamàscitl (koga, kiem), tamascnicsich, tamascnjàhno, tamascnjàscno, tamàscno" (Stulli). — [2] руг, ругло, поруга. — [3] Значи: чија се лепота показала као већа. — [4] од лани, лањски. — [5] одрвати, надвладати: „odârvatise komu Arvemse, — osamse. Gund. vincere, superare" (Stulli). — [6] хука, хуче. — [7] стоји весело, буде весело. — [8] јакост, јачина, снага. — [9] некрепак, нејак. — [10] ступ, в. ступај, корак.

Све су виле, сви пастири
с врѣтом сваком жена̂ и људи,
и горани и сатири
дотекли[1] су одасвуди.
Али се је оцкврнила[2]
светковина племенита:
најљепша је дана вила
најгрђему с тамна мита[3].
Блажен пастир овди иде,
ки заслиепљен не би од злата,
нег по чистој правди отиде,
да 'е лиепости липос плата.
А они проклет с кога излазе
на дан благ нам плачне коби,
тко липости липос вазе[4],
а за злато да грдоби!
Проклет и они тко најприје,
за изет злато[5], земљу издубе,
кад цић злата највредније
обичаји се у нас губе!
По закону дат се имаше
лиепа Дубравка и гиздава
сред Дубраве кому наше
у љепоти 'е права слава.
Миљенко је имô мили
стећ Дубравку цић липоте,
ну се уклони закон сили:
грд ју пастир златом оте.
Тим су смеће[6] срца мога,
да на мјесту не би овому

[1] дотећи v. pf., дотрчати. — [2] оцврснити, оскврнити, обесветити. — [3] с тамна мита, због одвратног подмићивања, као последица одвратног поткупљивања. — [4] вазе, inf. вазети, узети. — [5] за изет злато, да би извадио злато, в. стр. 49. — [6] смећа, сметња, жалост.

тко Грдану богатому
смио се оприет цића тога.

Али мене већма смета[1]
Миљенкова успомена,
кому 'е била од дјетета
још Дубравка наречена[2].

Он њу жуђе[3], и она њега
оком гледа[4] вас дан блазим[5].
и глас данас пука свега
вјереницим зваше дразим, —

кад изненад са свиех страна
зачух опет гди сви гласе
да Дубравка за Грдана
богатога вјерила се.

И Миљенко чу са мноме
тко му уграби вјереницу,
и од муке свену у лицу
и замукну[6] мраморкоме.

И од жалости и од јада
ту стат веће ниесам могô,
размишљајућ на што сада
злочество[7] нас води много:

да на благ дан од слободе
јес[8] тко злату још робује,
и да сила с прике згоде[9]
над законом господује.

Ну тко тужан ово изходи?
По прилици Миљенко је:

[1] смета, брине. — [2] наречи, наменити. — [3] аог. жуђети, жудети. — [4] аог. — [5] оком блазим, благим оком, нежним погледом. — [6] замукнути, заћутати; и замукну мраморкоме, и заћута као камен, као мрамор — [7] злочество, неваљалство. — [8] јес, значи: има. — [9] згода, случај. —

за дубје ћу скрит се оди[1],
за чут[2] ке су мисли своје[3].

СКАЗАЊЕ ЧЕТВРТО

МИЉЕНКО САМ:

Најљепша се вила даје
најгрђему у прилици[4]!
Кê уфање веће остаје
нами, о верни љубовници?

Љубав, вјера, служба, липос
и обичаји и закони,
све би заман: јачу крипос[5]
грда у злату неман дони[6].

Дали, ох јаох, за Грдана
најгрђега од пастиерâ,
мâ Дубравка сегај дана[7]
најљепша се вила вјера?

Мâ Дубравка? Како моја,
ако 'е друзием дана саде,
да мој живот, ки 'у достоја[8],
кô присјечен[9] дуб, јаох, паде?

Кротку овчицу, мирну и благу
вук у горе страшни увуче,
и н'је[10] тога смиење[11] и снагу
тко би указô; јаох, сви муче[12]!

Ја ћу гледат на мê очи?...
Нећу! Не, не, разлог није,
да ти га облак сред источи
свиетло сунце мê прикрије.

[1] оди, овде. — [2] з а ч у т, да бих чуо, да чујем. — [3] т. ј. ога који ће говорити, Миљенкове. — [4] н а ј г р ђ е м у у п р и-ици, у лику најружнијем. — [5] к р и п о с, крепост, снага. — ога. — [7] с е г а ј д а н а, овога дана. — [8] к и [j]у д о с г о ј а, ји је ће достојан. — [9] п р и с ј е ч е н, пресечен, посечен. — ије, нема. — [11] с м и е н ј е, смелост, храброст. — [12] м у ч е, те.

Да што чекам, што ли пазим?
Раздиељен сам с драгом вилом.
Што грдобу не поразим[1],
кâ ми живот граби силом?
Пр'је смркнутја дана овога
дни имају бит сатрени[2]
или моји, или онога
тко мој живот граби мени.

СКАЗАЊЕ ПЕТО

ДИВЈАК САТИР И ЈЕЛЈЕНКА САТИРИЦА

ДИВЈАК:

Пастиру, хвала ти, убјен бих ја био,
на помоћ да ми ти не будеш приспио.
Кажи ми твê име, да ми те не забит[3];
ер ћу ти све вриме животом држан бит,
засве да истиче оку се мôм саде
да имаш наличје од дивје мê ладе.

ЈЕЛЈЕНКА:

Ако имаш, ко рече, домаћу тву другу,
куд ступај твој тече за вилам по лугу?

ДИВЈАК:

Ћудина опака и њека пуста биес
узрок су да свака вила ми носи свиес.

ЈЕЛЈЕНКА:

За чудо не сциеним, без свиести чим ходиш,
да тако с прибјеним костим се находиш.
Направља'[4] се и реси и чини све што хоћ[5]
да сатир ти ниеси, који се скрит н'је моћ.

[1] поразити, победити, уништити, в. пораз. — [2] сатрени, сатрвени, уништени, фиг. — [3] забити, забудêм, заборавити. — [4] направљати се, удешавати се, дотеривати се, в. направа, стр 13. нап 11. — [5] све што хоћ, све што хоћеш.

Врзи тја цић тега несличне[1] одјеће :
сатира дивјега питома вил неће ;
К љуби се поврати, од кê се одиели[2],
која те гледати у слици[3] твôј[2] жели.
Охај се од вила, ке ти су с прикора[4]:
љубовца твâ мила вапи те из горâ,
и још чут неħ ти глас ни познат липоте,
а она би данас која те смрти оте.

ДИВЈАК:

Ах, гди 'е ? да ју слидим, љуби мâ вечерас?
Ја овди не видим друзијех изван нас.
На обрану[5] моју би, пастиру, ти један:
самому ја теби држан сам ови дан.

ЈЕЛЈЕНКА:

Да, да сад изиде т' твâ љуби[6] би ли ти
хтио саму њу слидјет, виле ине пустити[7]?

ДИВЈАК:

Виле одсад паче[8] сјен мрзеħа[9] 'е мени њих[10]:
срамотан ја и бјен данаска с вилâ бих.
Ах, Леро Лерјане[11], велики боже наш,
прико ове кад стране с вилам мене угледаш,
на врат ме низ стрму литицу обори,
зајаз' мном у грму[12] вучји глад најгори!
Ах, да сад љуби мâ изиде одкуда,
она би бил' сама сва моја разблуда[13].

[1] несличан, неприличан, који не одговара. — [2] одиелити се, одвојити се, напустити. — [3] у слици твôј, таквога какав си. — [4] прикор, прекор, укор; кетису с прикора, које су ти на срамоту; Prikor, òra, m. Zlat. infamia, rimprovero, infamia, ignominia, dedecus — nedâj, dà slâvne tvê dike prikor tàc ogrubi (Stulli). — [5] обрана, одбрана. — [6] љуби стари nom. f., љуба. — [7] пустити, овде: напустити. — [8] паче, чак и. — [9] мрзеħа, мрска. — [10] gen. poss. — [11] Лерјан, dim. од Леро. — [12] у грму, метаф.. у шуми. — [13] разблуда, жеља, жудња, сласт.

Пастиру, каж' ми тим, једа ју гди види,
да хрло прилетим сред клисурâ и хриди[1].

ЈЕЛЈЕНКА:

Н'је далек[2], овди је љубовца сад твоја:
рухо ово, кê крије теби њу, мећем[3] ја.

ДИВЈАК:

Што сад очи моје пазе[4]?
Јелјенка ово мâ је вила,
кâ, да мене не поразе,
пастиером ме обранила[5].
А ја здирам[6], а не свлачим
неприличне ове одјеће,
и виле и њих руха тлачим[7],
теби самој вјеран веће.
Надалече, надалече[8],
под Бргатке виле прике,
тешко и леле тему увике[9]
тко у бриеме[10] од вас не утече.
Ах, за друзих кô ћу моћи
игда оставит тву липоту,
гди самом сам твôм помоћи,
мој животу, у животу?
Ти ме пеци, ти ме вари,
и на вољу твоју куха':
направом ме не привари[11]
н'једна вила лиепа руха.
Да се у душу њеке ставе
вратит туђе, што их слави,

[1] х р и д и, стење. — [2] adv. — [3] м е ћ е м, носим. — [4] п а з е, виде; гледају. — [5] п а с т и е р о м м е о б р а н и л а, одбранила ме од пастирâ. — [6] з д и р а т и v. impf. од: з д р а т и. — [7] т л а ч и м, газим. — [8] н а д а л е ч е adv., далеко. — [9] у в и к е adv. стари acc. temp. икавски: у в и к е. — [10] у в р е м е, на време. — [11] аор. у значењу будућег в. емена.

остале би без направе
како сух пањ у Дубрави.
Ну ход'мо и ми, гди сви ходе
од најљепшиех чути вјеру,
на дан ови од слободе
захвалити богу Леру,
кад нас ова свôм крипости
влас његова 'е слободила,
тебе од моје невјерности,
а од прициех мене вила.

СКАЗАЊЕ ШЕСТО

БРШТАНКО, ЉУБДРАГ И ГЛАСНИК

БРШТАНКО:

Тер виђе ти сада Миљенко гди тече,
или иним да смрт дâ, или он да је стече.
Тешке су погубе[1] одсвуд га притисле;
ну мали, ки љубе, што има доћ, мисле.
Н'је слике заисто грдоба грдоби,
ма злато оно исто, кием лиепу вил доби,
имаће моћ и влас толико велику
за подат вечерас Миљенку смрт прику[2].

ЉУБДРАГ:

Разбирам и ја то сваки час у мени,
да моћ ту има злато, остајем сметени.
Ах прикор, у дугу тамнилу[3] незнања
цић злата друг другу кô роб се да кланја.
Биће од свиех суђено, ако што се одреди,
да Миљенко опћено величанство увриеди.

[1] **погуба**, невоља, несрећа. — [2] **смрт прика, прик, ек, прек** значи: 1) груб, осоран, 2) брз, који не траје дуго. [3] **амнило незнања**, тама незнања.

Свачија тим рука бит му ће на пораз[1]:
на смрт га ће од пука[2] осудит свега глас[2].
Тим његову смрт истину
са мном одсад плачи и цвили,
мислећ како пастир мили
цић грдобе златне изгину[3].
О Миљенко, вјереником
чим вечерас свак те пази,
јаох, с нехарном[4] згодом приком
немила те смрт порази.

ГЛАСНИК:

Тко ово сада неправедно
с Миљенкове смрти[5] цвиели,
кад васколик пук се уједно
с њим радује и весели?

ЉУБДРАГ:

Што сповиедаш[6], о Радмиле,
прави је узрок нама од цвила[7]:
најгрђему с прике силе
најљепша је дана вила.
И Миљенко цића тога,
ки Дубравку сам достоји[8]
ко најљепши мјеста овога,
ако н'је умро, за умриет стоји.

ГЛАСНИК:

Ки плач, кâ смрт? Миљенко је
здрав, жив, весео, честит свиме:
смирио је жеље своје,
Дубравка је лиепа с њиме.

[1] п о р а з, овде: смрт, уништење. — [2] о д п у к а г л а
глас народа. — [3] аог. погибе. — [4] н е х а р а н, немилостан, небла
годаран, незахвалан. — [5] *с* са gen. за узрок. — [6] с п о в и е д а т
причати. — [7] ц в и л f., ц в и л б а f., бол, јадиковање, цвиљење.
[8] д о с т о ј и т и некога, бити достојан некога.

Вјереник је он избрани
на ови благ дан у Дубрави:
виле, пастири и горани,
свак га слиди, свак га слави.

БРШТАНКО:

Он вјереник Дубравчин је,
кâ се вјери за Грдана?
Чут нам чини[1]: ки начин је
био тој згоди сегај дана?

ГЛАСНИК:

Од пастира дружбе наше
до најмањиех пастирица
вјереник се Грдан зваше,
а Дубравка вјереница.
И редовник бјеше тима
у Лерову цркву уљезô,
да би од вјере међу њима
виекувјечни[2] вез[3] завезô.
Светилиште он најприје
по обичају давњој чини:
Хоја, Леро, Долерије,
вапијаше[4] вас пук ини.
Јагањчић се без биљега
у жерави живој спражи[5]
и, што рађа земља, од свега
приказа се плод најдражи.
Али на огњу плам потамни,
под нами се тле узтресе[6],

[1] чут нам чини, учини да чујемо, испричај нам. — [2] виекувјечни, вековечни, вечити. — [3] вез, веза. — [4] вапијати, викати; данас: тужно викати, преклињати. — [5] спражити, пржити, испећи, овде значење: бити принет на жртву. — [6] узтресити се, потрести се, затрести се.

црква од грома буком[1] замни[2],
а ступ Леров знојаше се.
На ово чудо вас пук стоја
кô запањен тер не приста
Долерија, Лера и Хоја
зват на помоћ сегај миста,
Ну што имена од тих веће
богова се од нас зваху[3],
трешње[4], буке и од смеће
хуђа зламења[5] изхоћаху.
Ну чим свачја лица блиде
и свак трептит[6] не пристаје,
ето Миљенко у цркву иде,
изван себе кô вас да је.
На дошастје[7] Миљенково
приста трешња, громња[3] умукну,
просвјетљење[9] огањ ново
узе и у чис пламен букну.
Бог разведри Леро слику[10],
и да види млади и стари:
и ње лиепу љубовнику
у образ један зрак удари.
Свак то узе за зламење,
да влас вишња[11] то учини,

[1] б у к m., хука, тутањ, — Buk, uka, m. V. **Bukka**, e., f. Gund r u m o r e, s t r e p i t o, rumor, strepitus (Stulli). — [2] **з а м н и т и** одјекнути: zamnjeti etc. evam, eosam, Gund. r i b o m b a r e, r i s u o n a r e, e c h e g g i a r e, resonare, reboare, vocem **respondere**. — na oruxne bukke tade gora i polje strascno z a m n i (Stulli). — [3] пасивна конструкција. — [4] т р е ш њ а, земљотрес. — [5] з л а м е н ј е, знамење. — [6] т р е п т и т и, трептати, дрхтати. — [7] д о ш а с т ј е, долазак. — [8] г р о м њ а, грмљавина; **громљети, грмет** (Stulli). — [9] п р о с в ј е т љ е њ е о г а њ н о в о у з е, огањ на нова запламте. — [10] с л и к а, овде: лик. — [11] в л а с в и ш њ а, виш ња сила, бог.

да Миљенко садружен је
лиепој Дубравци, а не ини.
Тим васколик пук се узбуни
и завапи у све гласе
да се воља божја изпуни,
дочим лиепу лиепа дâ се.
Из рука се тако оте
Грдановиех лиепа вила
и дâ кому цић липоте
ње пристоји лиепос мила.
Тим Миљенко сад весели
и чистити нег икада
липос драгу, ку свеђ жели,
кад мање уфа, стече сада.

ЉУБДРАГ:

Познам и то, риет је триеби[1],
врх владања свиех на свиту:
да владалац вишњи с неби
има помњу пособиту[2].
Да се он данас не надклони[3]
врх Дубраве ове наше,
по тле иђаху сви закони[4],
слобода се сатираше[5].

ГЛАСНИК:

Али ето гди скаче к нам коло сатирâ:
познат је[6] кухач[7] и глунце од пира.
На гозбе све наше они су свеђ звани,
ер без њих тамаше ни смиеха нигди ни.

[1] риет је триеби, треба рећи. — [2] пособит, нарочит, особит. — [3] надклонити се, наднети се. — [4] потле закони сви иђаху, сви закони били би погажени. — [5] impf. са значењем као и иђаху у нап. 4. — [6] познат је, може се познати. — [7] кухач, кухар, кувар.

Ну веће сватови купе се на поспјех[1]:
у свадбу хо'те и ви! Све што знах, све вам [риех.
Брштанко, тебе сам првиенцом[2] дошô зват,
а Љубдраг над свим нам обран је стари сват.

СКАЗАЊЕ СЕДМО

ГОРШТАК, ВУК, ДИВЈАК, САТИРИ, ЈЕЛЈЕНКА САТИРИЦА И СКУП САТИРА

ГОРШТАК:

Запекле[3] се од дружине
печенице бјеху сочне,
а то да се боље пине,
кад обилна гозба почне;

да кад куша слад мила се
од јестојске и од питја
свач'је срце разигра се,
ћутеħ[4] мирис дражи од цвитја;

да зажаре и обеселе[5]
и лица се и погледи,
и да у смиеху слаħе веле[6]
и у радости свак бесједи;

да разлике игре играју
и складне се поју пјесни,
млади и стари уживају
сити, пјани и обиесни.

[1] на поспјех, поспјехом, в. поспјешити; брзо сместа, одмах: Pospjehom, prestamente, subitamente, frettolosamente, velociter, celeriter, propere, properanter, cito, subito, illico, statim. — [2] првиенац, овде: онај који иде први у сватовима. — [3] запећи, почети пећи. — [4] ћутјети, осећати. — [5] обеселе = обвеселе, овеселе. — [6] слаħе веле, много, слаħе, пријатније.

СКУП:

Игра' коло, скоч'мо боље,
свак се кажи добре воље,
на пир, на пир ход' свак хрло,
справи[1] трбух, чисти грло,
да се иje, да се пије,
Хоја, Леро, Долерије!

ГОРШТАК:

Жарка капља добра вина
небеска је мана[2] истина[3],
сред љувена слатка пива
чешће гриска' и целива'.
На пир, на пир, да се иje,
Хоја, Леро, Долерије!

ВУК:

Капун[4] печен свиетла лица
и љувена јаребица,
кô најљепше сегај мјеста
зет нами су и невјеста.
На пир, на пир, да се иje,
Хоја, Леро, Долерије!

ГОРШТАК:

Ах, што слађе може бити
него јести свеђ и пити:
здравје, снага, живот, битје —
једење је нами и питје.
Да се иje, да се пије,
Хоја, Леро, Долерије!

[1] справити, спремити. — [2] мана, храна којом су се Јевреји хранили за време лутања по пустињи. — [3] истини, adj. истински, прави. — [4] капун, в. копун, tal. cappone, петао за гојење.

ДИВЈАК:

Све је справно[1], све готово
у час добар веселье ово:
глумче, бубњу, удри! Гдје сте?
Ево зета и невјесте!
Да се ужива, игра и смије,
Хоја, Леро, Долерије!

СКАЗАЊЕ ОСМО

МИЛЈЕНКО, ДУБРАВКА, РЕДОВНИК, СКУП ПАСТИРА И ВИЛА

СКУП:

Ход', од пира боже[2], ходи,
игре миле с нами води!
Здружи, сједини
под пјесни медене
ове љувене[3].

РЕДОВНИК:

Вјереници обрани[4] достојно над све ине
кроз урес избрани љепоте истине,
на угодан, на складан вез слатки од вире
слобода на благ дан чим скупи пастире,
небо вам одзгори вјеру ову свједочи[5]
и врх вас отвори од звиездâ сто очи,
складно сви језици сред ове Дубраве
да у части и дици хвале вас и славе.

МИЛЈЕНКО:

Ево уза ме мога добра,
ево уза ме мога блага,
ево лиепа, ево драга,
ку мој живот служит обра.

[1] справно, спремно. — [2] од пира бог, свадбени бог, Химене. — [3] љувени, adj. у значењу subst.: љубавници, они који се воле. — [4] обран, одабран. — [5] небо нам... свједочи, стари облик opt. 3 sing., нека нам небо буде сведок о...

ДУБРАВКА:

О прислатко, о једино
драго уфање, жељно мени[1]!
О уресу мој љувени,
ноћи моје сунце истино[2]!

СКУП:

Ход', од пира боже, ходи,
игре миле с нами води!
Здружи, сједини
под пјесни медене
ове љувене.

МИЉЕНКО:

Ето дође жељно врieме,
лиепи рају душе моје,
да сниег пути[3] рајске твоје
грлим рукам огњениеме[4].

ДУБРАВКА:

Ја сам она кê липоту
верно љуби, дворно[5] слави,
о гиздава мâ љубави,
о једини мој животу.

СКУП:

Ход', од пира боже, ходи,
игре миле с нами води!
Здружи, сједини
под пјесни медене
ове љувене.

[1] жељно мени, које сам желела и које желим, жељо а. — [2] adj. — [3] сниег пути, снежно бело тело. — [4] огњеме, субј. због слика. — [5] дворно, adv. услужно, с поштоем пратећи: Dvôrno, Canis. cortigianamente, comitatu cioso, in morem, vel modum aulici, aulicorum more (Stulli).

МИЛЈЕНКО:

Оба смо у цвит од младости[1]:
ход'мо на што срца жуде,
на љувене на разблуде,
на целове, на радости!

ДУБРАВКА:

Дај, дај веће ходи к мени,
на медене игре хрли:
ах, целивај, милуј, грли,
драг покоју мој љубљени!

МИЛЈЕНКО:

Чим раскоше твê разбира,
замета се срце у ласти[2].

ДУБРАВКА:

У твојој сам, душо, власти!
Узми што хоћ без озира[3].

СКУП:

Ход', од пира боже, ходи,
игре миле с нами води!
Здружи, сједини
под пјесни медене
ове љувене.

СКАЗАЊЕ ДЕВЕТО

РЕДОВНИК ИЗ ЦРКВЕ С ИНИЈЕМ ПАСТИРИ

РЕДОВНИК:

Пастири, покли[4] сви и риечма и дјели[5]
сва смо веће у цркви чињења[6] доспјели[7],

[1] у цвит од младости, у цвету младости. — [2] ласт, беспослица, угодност, раскош, овде: уживање. — [3] озир, обзир. — [4] покли, поклен, поклем, пошто. — [5] instr. pl. — [6] чињење, чин, оно што се чини или има учинити, овде: обред. — [7] доспјети, овде v. act. завршити, довршити, извршити, учинити.

још вршит трибби је, да се благ дан реси,
што чинит остаје под ведрием небеси.
Из свијех тием усти у складу један глас
овако изусти[1] и кликни[1] вечерас:
„О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар[2], у ком сва блага вишњи нам Бог је дô,
узроче истини од наше[3] све славе,
уресу једини од ове[3] Дубраве,
сва сребра[4], сва злата[4], сви људцки животи
не могу бит плата[5] твôј чистој липоти!“

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

РЕДОВНИК:

Свак редом дар овди, ки има најдражи,
сад нашој слободи честитој прикажи[6]!
О свиетла божице, ето и ја на тву чâс
најпрви сеј птице[7] пуштавам[8] вечерас,
да, кô оне стеру[9] крила
сад слободне свуд по неби,
и слобода простре мила
сеј Дубраве глас по теби.

[1] стари облик opt., 3 sing. — [2] voc. sing. — [3] о д н а ш е, о д о в е, gen. талијанизам. — [4] облик множине субјективно употребљен, по психолошком паралелизму према с в и љ у д ц к и ж и в о т и; градација жива. — [5] п л а т а, награда, вредност; н е м о г у б и т п л а т а т в о ј ч и с т о ј л и п о т и, твоја чиста лепота не може се задобити никаквим благом, алузија на мотив интриге у овој пасторали са Грданом и поткупљивањем. — [6] стари облик opt. 3 sing., нека прикаже, нека принесе. — [7] симболични акт, објашњен даљим стиховима. — [8] п у ш т а в а т и, impf. пуштати. — [9] с т е р а т и к р и л а, ширити крила; в. почетак „Османа“: „Све што више стереш крила,
све ћеш пака ниже пасти!“

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

МИЉЕНКО:

Милосна, једина божице свиех страна,
теби у дар маслина[1] од мене 'е подана,
да, кô у миру уз вил моју
жељење се мê изпуни,
тако влас твâ да у покоју
честитием нас виенцом круни[2].

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ДУБРАВКА:

Ови цвит румене и лиепе ружице
прими сад од мене, о лиепа божице,
да, кô она цвиетју осталом
садружена[3] урес дава[4],
тако славом твôм и хвалом
да 'е хваљена и мâ слава.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
д р, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ЗАГОРКО:

Слободо угодна, уздахе плач и вај
од мене слободна на тву чâс примит хај[1],
да, кô се они сад од мене
за'едно с риком суза диле,
да се одиеле и спомене
од мê прике тако виле.

[1] према мотиву из старог завета, симбол мира. — [2] крунити, крунисати. — [3] цвиетју осталом садружена, садружена с осталим цвећем. — [4] дава, даје. — [5] хај, v. хајати.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ДИВЈАК:

Слободо, одвеће угодна свакому,
прими ове одјеће вилиње за час му,
да, кô с њима све лудости
и таштине здриех и скинух,
тако да опет с твôм крипости
вик[1] не свежем, што прикинух.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ЈЕЛЈЕНКА:

Слободо, погледа' на мене одизгар[2],
и ови кус[3] меда хтјеј[4] примит за драг дар,
да, кô сладак без примјесе
мед је собом по нарави,
над свием, кê се туђием ресе,
тако и лиепос да мâ слави.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ВУК:

Слободо једина, на тву чâс сасма рад
чашу ову ја вина наслужих пуну сад:

[1] вик, у негативној реченици. — [2] одизгар, одозгор, озго. — [3] кус m., залогај, т. ј. оно „што се једном одгризе"; кус еда, в. сат. — „Може бити да ie иста ријеч што 2. кус [залоj]. и да је ово значење постало од 2. кус-а, али није сасма јасно" j. Jsl. Akad.). — [4] imperat., v. хтети, хтјеј примити, изволи имити, удостоји ме примањем.

чини, кô си ти утјеха
Дубрави овој на сем свити[1],
да и чашица ова од смиеха[2]
мени је урес вјековити.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ГОРШТАК:

Слободо, за малу твоју чâс не прими
ову му свиралу складну овди над свими:
нека увике сви пастири
и све виле пригиздаве
танце воде, гди она свири
у дан ови сред Дубраве.

СКУП:

О лиепа, о драга, о слзтка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

ПАСТЈЕРИЋ ПРВИ:

Слободо, и ови кошичић[3], пун криешâ,
међу инием дарови од мене измиеша'[4],
а то, ер ћу ја уфати
да ми од тебе помоћ дођ ће
и да ме ћеш подспет брати,
докле узрастем, с дубја[5] воће.

ПАСТЈЕРИЋ ДРУГИ:

Сира ово, што мати ручку ми јутрос да[6],
слободо, подати тєби ћу ја сада,

[1] на сем свити, на овоме свету. — [2] чашица од смиеха, која изазива смех, расположење, веселост. — [3] кошичић, dim. кошић, мала котарица. — [4] измиешај, помешај међу остале дарове, прими уз остале дарове. — [5] дубје, овде: дрво, уопште воћка. — [6] aor.

а то, и ја унаприеда
нека будем[1] твојом власти
сира, масла, млиека и меда
слободније мајци красти[1].

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...

РЕДОВНИК:

Сад, небо, услиши, услиш'те, богови,
што у глас највиши на ови дан мољу[2] ови,
и ти, кâ из рука свих прими дарове,
проз мâ уста од пука[3] свега чуј молбе ове:
Ето виле пригиздаве
златне праме цвиетком ресе,
а горанин дивји излјезе[4]
с виенцем борним[5] око главе.
Ето пастиер сред ливадâ
под свирôку пјева своју:
ето у миру и покоју
два најљепша љубав склада.
Дубрава ова славна свуди
опет зелен сву 'е примила;
опета се разгојила[6]
у покоју, ки свак жуди[7].
Без облака у ведрини
врху ње се небо каже[8],

[1] нека будем... красти, да бих могао красти. — [2] мољу, стари облик, мо им. — [3] пук, народ; од пука молбе, молитве народа. — [4] излјезе, aor. изљести, ижљести, изићи. — [5] борни, боров, од бора (венац у сатира). — [6] разгојити v. t. развити, однеговати телесно (Рјечник), разгојити што, добро одгојити, в. гојити, гајити. — [7] жудети, овде као прелазан глагол има значење „желети"; ки свак жуди, који сваки жели, за којим сваки жуди. — [8] каже, указује, показује.

тихи вјетриц у њој драже
зорне[1] хладке[2] чути чини.
Складни пуци[3], мирна села,
травна[4] поља, доба угодна,
пуне њиве, дубја плодна,
ројне[5] чеде, стада циела[6].
Тим поспјешно, моји мили,
ки ресите ове стране,
у слободи слаткој стане
чим сте у миру обљубили[7]:
у јединству, у љубави
нека дражи дан излази,
овди нашим складним гласи
слобода се драга слави!

СКУП:

О лиепа, о драга, о слатка слободо,
дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је дô...
узроче истини од наше све славе,
уресу једини од ове Дубраве,
сва сребра, сва злата, сви људцки животи
не могу бит плата твôј чистој љепоти.

---

[1] зорни, adj. зорин, што припада зори. — [2] хлáдак m, ђур. од: хлад. — [3] складни пуци, сложни народи. — [4] травни, за ливаду, поље: где има траве. — [5] ројне чеде, пчеле које се роје, рojеви пчела. — [6] стада циела, т. ј. која не тамане вуци. — [7] обљубити, заволети.

Упућивање на стране

Насловни лист са печатом Дубровачке Републике	I
Посвета Ивана Гундулића (Предговор)	III—XIII
Имена која улазе у ово приказање (регистар лица)	XVI
Посвета	**1—76**
Чињење Прво	1—31
Сказање:	
Прво	1—5
Друго	5—9
Треће	9—10
Четврто	10—13
Пето	13—15
Шесто	15—18
Седмо	18—24
Осмо	25—26
Девето	26—28
Десето	29—31
Чињење Друго	31—52
Сказање:	
Прво	31—34
Друго	34—36
Треће	36—39
Четврто	39—41

Пето — — — — — — — 41—44
Шесто — — — — — — — 44—46
Седмо — — — — — — — 46—47
Осмо — — — — — — — 47—50
Девето — — — — — — — 50—52
Чињење Треће — — — — — 52—76
Сказање:
Прво — — — — — — — 52—53
Друго — — — — — — — 53—54
Треће — — — — — — — 54—57
Четврто — — — — — — 57—58
Пето — — — — — — — 58—61
Шесто — — — — — — — 61—66
Седмо — — — — — — — 66—68
Осмо — — — — — — — 68—70
Девето — — — — — — — 70—76